

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

DIPLOMSKA NALOGA

POKOJNINSKA PROBLEMATIKA V LUČI
EKONOMSKE ANALIZE PRAVA

ALEŠ ŠKULJ

KOPER, 2009

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

Diplomska naloga

POKOJNINSKA PROBLEMATIKA V LUČI
EKONOMSKE ANALIZE PRAVA

Aleš Škulj

Koper, 2009

Mentor: izr. prof. dr. Bojan Tičar

POVZETEK

Demografska situacija v Sloveniji kot tudi v Evropski skupnosti zahteva široko sodelovanje in iskanje najširšega konsenza med vsemi socialnimi partnerji kot tudi državo, da izbere pravi in premišljen način za postavitev norm, ki skrbijo za ustrezno in pravično obliko izvajanja pokojninske zakonodaje. V nalogi sem najprej opisal stanje, ki je vodilo v sprejetje resne pokojninske zakonodaje ter postavil hipotezo, da spreti zakon iz leta 2000, ne more zadovoljiti vsem interesom. V nadaljevanju sem povzel pozitivne in negativne vplive sprejetega zakona ter veljavni model pokojninskega sistema. Opisal sem tudi Nemški sistem, k izhaja iz istih sistemskih korenin, ter ugotovil posamezne skupne točke, predvsem pa razlike. Nalogo sem zaključil s problematiko staranja evropskega prebivalstva in s tem povezanega aktivnejšega delovanja celotne Evropske skupnosti kot tudi ukrepe Slovenije v okviru sprejetih strateških usmeritev.

Ključne besede: demografske spremembe, reforma, dodatno pokojninsko zavarovanje, socialne pravice, zakoni, varčevanje

SUMMARY

Demographical situation in Slovenia, as well as in EU demands broad cooperation and search for broadest consensus among social partners and at the same time for each individual country to choose the right and prudent way to set up the norms, that sustain the adequate and honest way of execution of retirement legislation. The thesis describes the state resulting in the adoption of stern laws on retirement and sets a hypothesis that the law adopted in 2000 fails to fulfil all interests. Furthermore, positive and negative impacts of the adopted law as well as applicable model of pension system are summarised. The German system deriving from the same systemic roots is described and individual common points and especially differences are established. The thesis concludes with the problem of aging European population and thus related dynamic actions of the entire European Community as well as measures taken by Slovenia within the frame of adopted strategic orientations.

Key words: demographical changes, reform, additional pension insurance, social rights, legislation, savings

UDK: [386(043.2)]

VSEBINA

1	Uvod	1
2	Opis stanja v republiki Sloveniji pred letom 2000.....	3
2.1	Predlagane spremembe	5
2.1.1	Zavarovanci	6
2.1.2	Starostna pokojnina	6
2.1.3	Polna starost za pridobitev pravice do starostne pokojnine	7
2.1.4	Postopen prehod	7
2.1.5	Odmerna stopnja.....	7
2.1.6	Pokojninska osnova	7
2.1.7	Razmerje med najnižjo in najvišjo pokojnino	8
2.1.8	Državna pokojnina.....	8
2.1.9	Dodatno prostovoljno zavarovanje	8
2.1.10	Prehodni režim	8
2.2	Finančne posledice	9
3	Hipoteza	11
4	Pravna ureditev pokojninske problematike v republiki sloveniji.....	13
4.1	Posledica sprememb v pokojninski zakonodaji	15
4.2	Moč zakonodaje	17
5	Model pokojninskega sistema.....	19
5.1	Nastanek urejenih pokojninskih sistemov	19
5.1.1	Javni pokojninski sistem	19
5.1.2	Zasebni pokojninski sistemi	20
	Poklicni pokojninski načrti.....	21
	Osebni pokojninski načrti	22
5.1.3	Ureditev pokojninskega zavarovanja v Sloveniji	22
5.2	Ureditev pokojninskega sistema v Sloveniji po sprejetju reforme.....	24
5.2.1	Prvi steber.....	24
5.2.2	Drugi steber	25
5.2.3	Tretji steber.....	26
5.3	Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje	27
5.3.1	Pokojninski načrt	27
5.3.2	Pokojninski načrt, ki ga financira delodajalec	29
5.3.3	Davčne olajšave.....	29
5.3.4	Študija primera	29
5.3.5	Izvajalci pokojninskih načrtov	33
5.3.6	Vzajemni pokojninski sklad	34
5.3.7	Pokojninske družbe.....	35

5.3.8	Zavarovalnice	36
5.3.9	Kapitalska družba	36
	Prvi pokojninski sklad	36
	Sklad obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja	37
	Zaprti vzajemni pokojninski sklad za javne uslužbence	37
	Kapitalski vzajemni sklad	37
6	Ureditev pokojninskih sistemov v EU	39
6.1	Značilnosti nemškega pokojninskega sistema	42
6.2	Struktura nemškega pokojninskega sistema.....	43
6.2.1	Državno pokojninsko zavarovanje	44
6.2.2	Dodatno pokojninsko zavarovanje	44
6.2.3	Oblike dodatnega pokojninskega zavarovanja	45
	Pokojninski sklad.....	46
	Podjetniške pokojninske blagajne.....	46
	Neposredno zavarovanje	46
	Knjižne rezerve	47
	Podporni skladi	47
6.3	Primerjava med slovenskim in nemškim pokojninskim sistemom	48
7	Sklep	51
7.1	Odziv na demografsko problematiko.....	51
7.2	Zaključek.....	55
	Literatura	59

SLIKE

Slika 2.1	Razmerje ter število zavarovancev in upokojencev, 2000–2007	4
Slika 2.2	Finančni učinki predlaganih sprememb, 2000–2048.....	9
Slika 2.3	Udeležba odhodkov Zavoda v BDP, 2000–2007	10
Slika 5.1	Naraščanje dela prispevka iz proračuna, 1995–1997	23
Slika 5.2	Sprememba starostne strukture v Sloveniji, 2005–2050	24
Slika 5.3	Izgled učinka reforme	30
Slika 5.4	Delež zaposlenih glede na povprečno plačo	31
Slika 5.5	Shema izvajalcev prostovoljnega dodatnega pokojninskega sistema...	33
Slika 6.1	Upad prebivalstva v Evropi, 1970–2030	40
Slika 6.2	Naraščajoče število starejših od 65 let.....	41
Slika 6.3	Upad števila rojstev – konec reprodukcije	41
Slika 6.4	Struktura nemškega pokojninskega sistema.....	43
Slika 7.1	Pričakovanje upada prebivalstva v Evropski skupnosti, 2005–2050 ...	52
Slika 7.2	Delež prebivalstva starejših od 65 let	53

TABELE

Tabela 1.1	Demografska napoved za Slovenijo in Evropsko unijo	2
Tabela 2.1	V letu 1995 normalna upokojitvena starost in predvidene spremembe..	6
Tabela 3.1	Število vključenih zavarovancev v PDPZ letih, 2001–2008.....	12
Tabela 5.1	Spremembe starostne strukture prebivalstva v Sloveniji, 2004–2050..	23
Tabela 5.2	Ureditev pokojninskih stebrov	24
Tabela 5.3	Rezultat pokojninskega varčevanja	31
Tabela 5.4	Izvajalci pokojninskih načrtov, 2008.....	34
Tabela 6.1	Državne spodbude za dodatno pokojninsko zavarovanje	45
Tabela 6.2	Vrste poklicnih pokojninskih načrtov.....	45
Tabela 7.1	Projekcija števila prebivalcev v Evropi, 2005–2030	51

1 UVOD

Prebivalstvo v Evropi se stara in dolgoročno zmanjšuje. Napovedi kažejo, da bo število smrti že leta 2015 preseglo število rojstev; pri tem se bo število prebivalcev do leta 2035 zaradi migracij zaenkrat še povečevalo, zatem pa padalo. V Sloveniji je problem še toliko večji, saj napovedi kažejo, da bo število Slovencev leta 2060 le še 1,7 milijona (Giannakouris 2008). Slovenija je po velikih spremembah v razmerju med zaposlenimi in upokojenci iz 80-ih let, leta 2000 izvedla pokojninsko reformo, saj so vse projekcije kazale na zlom pokojninskega sistema. Sprejem novega zakona je bil pospremljen z različnimi mnenji. Prevladovalo je strinjanje o potrebnosti reforme, razhajanja pa so nastajala ob oceni zadostnosti sprejetih ukrepov, saj se je čutil vpliv usklajevanja med socialnimi partnerji. V Nemčiji, kjer je pokojninski sistem podoben Slovenskemu, so z reformo ter njenimi popravki šli na področju omejevanja izdatkov iz proračuna za pokojnine mnogo dlje. Za obe državi je značilno, da bodo prihodnje pokojnine nižje, da se bo delovna doba podaljševala ter da sta obe uvedli dodatne, prostovoljne oblike varčevanja za pokojnino, ki so davčno stimulirana.

Sprejemanje reformskih zakonov je politično tvegana odločitev, vendar lahko vladajoča koalicija z večino v parlamentu, močno vpliva na vsebino sprejetih ukrepov. To ima za posledico dobro načrtovane strukturne spremembe, podprte z zakonskimi in podzakonskimi akti, ki so lahko tisti pravi in potrebni, vendar nepriljubljeni ali pa tako imenovane kozmetične popravke, z namenom pridobivanja političnih točk. Vladajoča koalicija v nobenem primeru nima lahkega dela, saj je strokovno načrtovanje, dogovarjanje in usklajevanje med socialnimi partnerji, javna razprava ter nazadnje sprejetje dogovorjenega teksta kot zakonske podlage za uresničevanje sprememb izjemno težka in odgovorna naloga. S sprejetjem pokojninskih zakonov, naj bi se spremembe sistemsko urejale na področju pravic in obveznosti za sedanje in bodoče generacije po načelu socialne pravičnosti. Le skrbno načrtovan pokojninski sistem bo lahko usmerjal in popeljal družbo v socialno vzdržno prihodnost, saj se na eni strani povečuje število starejše populacije (47,2 % starejših od 65 leta v letu 2060, tabela 1.1) na drugi strani pa se s prispevki ne sme preobremeniti prihodnjo vedno manjšo generacijo mladih in aktivnega prebivalstva.

V Sloveniji se nadaljevanje pokojninske reforme pričakuje z mešanimi občutki, predvsem pa s strahom pred dodatnim krčenjem socialnih pravic iz Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1) ter o zavedanju po prepotrebem dolgoročnem, za pokojnino namenjenem, dodatnem varčevanju. Obveznosti do zavarovancev iz naslova izplačil mesečnih pokojninskih rent na podlagi zakona nastopijo z dopolnjenim 60. letom starosti zavarovanca, za zavarovance, ki so bili na dan uveljavitve zakona, 13. 7. 1999, starejši od 55 let, pa je obveznost nastopila s 13. 7. 2004. V primeru smrti zavarovanca, obveznost izplačila nastopi takoj.

Tabela 1.1 Demografska napoved za Slovenijo in Evropsko unijo

	Starejši od 65 let (v %)			Starejši od 80 let (v %)		
	2008	2035	2060	2008	2035	2060
Slovenija	16,1	27,4	33,4	3,5	6,7	13,8
EU-27	17,1	25,4	30,0	4,4	6,9	12,1

Vir: Giannakouris 2008, 10.

2 OPIS STANJA V REPUBLIKI SLOVENIJI PRED LETOM 2000

Socialna zaščita prebivalcev obstaja v večini držav po svetu in kot taka predstavlja odgovornost vlad, da zagotovijo pravico do socialne¹ varnosti ter izdelajo ustrezne mehanizme za zagotavljanje uspešnosti in učinkovitosti sistemov pokojninskih, zdravstvenih in invalidskih zavarovanj, družinskega varstva, zavarovanje za primer brezposelnosti in zaščite socialno ogroženih.

Pokojninsko in invalidsko zavarovanje je najpomembnejši del sistema socialne varnosti prebivalstva tako glede števila zavarovancev, ki vključuje 71 % prebivalstva, starega med 20 in 60 leti starosti in števila uživalcev pravic, ki presega četrtno vsega prebivalstva, kot tudi zaradi obsega sredstev, ki presega 14 % bruto domačega proizvoda. V Republiki Sloveniji je bilo vključenih v enotni sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja 787.593 aktivnih zavarovancev in 467.448 upokojencev (povprečno stanje za leto 1998) oziroma skupaj 1.259.987 oseb (Zavod za invalidsko in pokojninsko zavarovanje (ZPIZ) 2004, 1-2). Razlog, da je Slovenija nujno potrebovala spremembo pokojninske ureditve, je bil v prevelikem deležu sredstev iz BDP, ki so bila namenjena upokojencem ter v nevarnosti tekočih demografskih sprememb. Za leto 2007, 7 let po uvedbi reform na področju pokojninske problematike, kažejo podatki na 852.945 aktivnih zavarovancev in 518.805 upokojencev (povprečno stanje), bistveno pa se je zmanjšal delež pokojnin v BDP, in sicer na 9,59 % (ZPIZ 2008, 8-18).

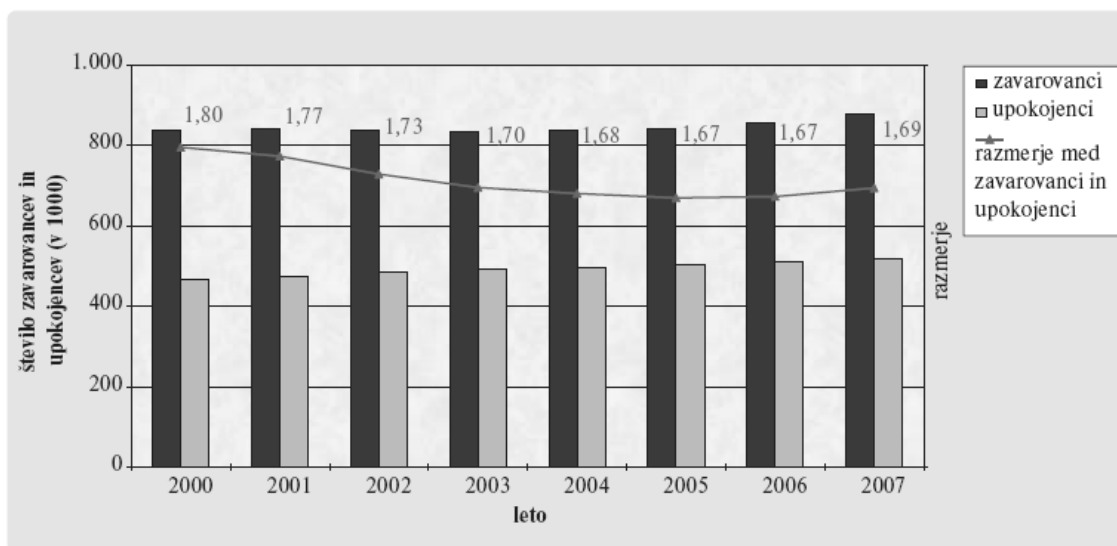
Pokojninsko in invalidsko zavarovanje v Republiki Sloveniji temelji na načelu zavarovanja. To pomeni, da je lahko pridobil pravice iz zavarovanja samo tisti, ki je bil določeno obdobje vključen v zavarovanje in je dopolnil določeno starost, oziroma ga je prizadela invalidnost ali pa je pri njem prišlo do kakšnega drugega zavarovanega primera. Pokojnina se odmeri sorazmerno s časom, v katerem je zavarovanec plačeval prispevke za zavarovanje in sorazmerno s plačami ali osnovami, od katerih so se mu v času zavarovanja obračunavali prispevki za zavarovanje. Materialna in socialna varnost se solidarno zagotavlja tudi tistim osebam, ki si zaradi prezgodnje invalidnosti ali drugih razlogov s svojimi prispevki ne bi mogle zagotoviti minimalne materialne in socialne varnosti.

Podobne ureditve socialne varnosti prebivalcev poznajo v vseh Srednjeevropskih državah. Sistem, ki je v Sloveniji prisoten, tako imenovani Bismarckov model socialnega zavarovanja, se je v stoletni uporabi uveljavil kot splošno sprejeta pridobitev socialne države.

¹ Mednarodna organizacija dela je izdala Konvencijo o minimalnih normah socialne varnosti ljudi, ki opredeljuje pravico do socialne varnosti kot pravico do materialne varnosti, pokojninsko in invalidsko zavarovanje pa kot najpomembnejši del sistema socialne varnosti.

Sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki temelji na medgeneracijski pogodbi, je v Sloveniji že od začetka osemdesetih let počasi, v devetdesetih letih pa pospešeno drsel v vse večje finančne težave. Sistem ni upošteval in se ni bil sposoben prilagoditi spremembam v strukturi prebivalstva.

Slika 2.1 Razmerje ter število zavarovancev in upokojencev, 2000–2007

Vir: ZPIZ 2008, 17.

Zaradi spremenjenih demografskih razmer prihaja do novih ravnovesij v družbi. Osnovna grožnja uspešnosti tovrstnemu sistemu je porast razmerja med aktivnim in pasivnim delom prebivalstva. Ta problem se je reševal najprej z dvigom prispevne stopnje,² ki se je postopoma od 18 % v začetku osemdesetih dvignila na 50 % leta 1995.

Razmerje med številom upokojencev in zavarovancev 3:1, ki je veljalo na začetku osemdesetih se je že v letu 1998 spustilo na 1,72:1. Na podlagi simulacije gibanj števila zavarovancev in upokojencev je bilo jasno ugotovljeno, da se bo število upokojencev pričelo povečevati, med drugim tudi zaradi pričakovanega pritiska upokojitve generacij rojene med leti 1948 in 1960. V kolikor bi želeli ohraniti nivo pokojnin, bi morali dvigniti prispevno stopnjo na polovico bruto plače ali pa bi ob nespremenjeni prispevni stopnji povprečna pokojnina znašala le še približno tretjino povprečne plače. Začetek reševanja tega problema je bil prepoznan v pripravi reforme sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

² Prispevna stopnja za pokojninsko in invalidsko zavarovanje je merjena glede na neto plače in zavarovalne osnove. V letu 1996 so bile prispevne stopnje umetno znižane na 24,35 % bruto plač ali zavarovalnih osnov, oziroma v poprečju na 38 % neto plač. Izpad prihodkov ZPIZ-a, do katerega je prišlo zaradi tega znižanja, se od takrat dalje pokriva s transferji iz državnega proračuna, ki so v letu 1998 presegle 126 milijard SIT (Državni zbor RS 1998, 2).

Reforma se je v bistvu pripravljala že ves čas od osamosvojitve Republike Slovenije. S spremembami zakonodaje na področju pokojninskega in invalidskega zavarovanja se je začelo že v letu 1992 in se nadaljevalo z novelami tega zakona v letu 1996 in 1998, kar pa ni zadostilo celoviti problematiki. Leta 1997 je bila izdana Bela knjiga, ki predstavlja podlago za strokovno in politično razpravo o novi ureditvi sistema medgeneracijskega sporazuma.

Pri sestavi Predloga zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (1998) so bila upoštevana naslednja temeljna načela:

- varovanje pridobljenih pravic, kar pomeni, da bodo upokojenci, ki so uveljavili pravico do pokojnine pred uveljavitvijo novega sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ohranili pravico do pokojnine v obsegu in pod pogoji, določenimi s predpisi, veljavnimi ob njegovi uveljavitvi,
- načelo proste izbire, po katerem bodo zavarovanci, ki bodo dopolnili minimalne pogoje za pridobitev pravice sami odločali ali se bodo z uveljavitvijo novega sistema upokojili ali pa bodo odložili upokojitev in s tem pridobili pravico do dodatkov zaradi odložitve upokojitve,
- postopno uveljavljanje vseh sprememb, kar bo zavarovancem omogočalo prilagajanje novim pogojem in spremembam v sistemu, oziroma bo zavarovancem, ki so že blizu upokojitve, ublažilo učinek sprememb, ki ga ne bi mogli kompenzirati z ugodnostmi, predvidenimi v drugi fazi reforme,
- vse sprejete rešitve ne smejo rušiti obstoječi finančni okvir. To pomeni, da se tudi po uveljavitvi sprememb ohrani dosežen delež sredstev za pokojninsko in invalidsko zavarovanje v celotnem domačem proizvodu države.

2.1 Predlagane spremembe

Iz simulacij demografskih in gospodarskih gibanj, ki so bila narejena za časovna obdobja po letu 2000, so prišli do spoznanja, da je praktično najbolj pomembna rešitev za ohranitev prispevne in nadomestitvene stopnje na sedanji ravni tudi ohranitev sedanjega razmerja med številom upokojencev in zavarovancev. V obstoječih demografskih razmerah in ob projekcijah, je to praktično možno doseči le s povečanjem dejanske upokojitvene starosti. Z vidika posameznika to pomeni, da se ob podaljšanju njegove skupne življenjske dobe, ne bo podaljšalo le obdobje uživanja pokojnine, temveč tudi aktivna delovna doba, v kateri bo vključen v zavarovanje. V nadaljevanju je predstavljeno nekaj glavnih sprememb, ki so bila leta 1998 v Predlogu zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju poslana v parlament v razpravo, od katerih jih nekaj ob sprejemu zakonodaje ni bilo sprejetih v predlagani obliki.

2.1.1 Zavarovanci

Pri določitvi kroga obvezno zavarovanih oseb se ohranja obvezno zavarovanje za vse skupine, ki so vključene v obvezno zavarovanje po dosedanjih predpisih.

2.1.2 Starostna pokojnina

Primerjave s tujo pokojninsko zakonodajo in prakso so pokazale, da sta bili tako naša zakonsko določena starostna meja kot dejanska starost ob upokojitvi eni najnižjih, ne le v Evropi, ampak tudi v svetu (tabela 2.1). V večini držav EU uvajajo reforme in je starost, pri kateri je možno pridobiti pravico do pokojnine 65 let in je enaka za moške in ženske oziroma se med spoloma postopno izenačuje.

Tabela 2.1 V letu 1995 normalna upokojitvena starost in predvidene spremembe

Država	Normalna upokojitvena starost		Z reformami predvidena polna upokojitvena starost		Leto uveljavitve Leta
	Moški	Ženske	Moški	Ženske	
Avstralija	65	61	65	65	2013
Avstrija	65	60	65	60	
Belgija	65	61	65	65	2009
Čile	65	60	65	60	
Danska	67	67	67	67	
Francija	60	60	65	65	
Grčija	65	60	65	65	2028
Irska	65	65	66	66	
Islandija	67	67	67	67	
Italija	62	57	65	60	2001
Japonska	60	59	65	65	
Kanada	65	65	65	65	
Luksemburg	65	65	65	65	
Madžarska	60	55	62	62	2009
Nemčija	65	65	65	65	
Velika Britanija	65	60	67	65	2020
Slovenija	58	53	63	61	2023

Vir: Državni zbor RS 1998, 9.

S sprejetjem ZPIZ-1 v letu 2000, so bili postavljeni minimalni pogoji za pridobitev pravice do starostne pokojnine v Sloveniji, in sicer 58 let starosti ob dopolnjeni polni delovni dobi 40 let za moške oziroma 38 let za ženske. Ta starost je za oba spola enaka. Za upokojitev ob dopolnjeni delovni dobi vsaj 20 let, je minimalna starost po spolih različna, in sicer 63 let za moške in 61 let za ženske. Ob delovni dobi vsaj 15 let je minimalna starost po spolih prav tako različna, in sicer 65 let za moške in 63 let za ženske.

Omogočeno pa je nekaj olajšav, s katerimi je možno predčasno pridobiti pravico do starostne pokojnine, med drugim se zavarovancu lahko starostna meja zniža glede na število vzdrževanih otrok ali pa glede na leta vključitve v obvezno zavarovanje pred dopolnjenim 18. leto starosti.

Ne glede na navedene možnosti znižanja starostne meje pa zavarovanec ne more pridobiti pravice do starostne pokojnine pred dopolnitvijo 55 let starosti (ženska) oziroma 58 let (moški).

2.1.3 Polna starost za pridobitev pravice do starostne pokojnine

Polna starost za odmero pravice do starostne pokojnine je po spolih različna, in sicer 65 let za moške ter 63 let za ženske. V prehodnem obdobju se polna starost postopno viša za po 6 mesecev v vsakem koledarskem letu.

2.1.4 Postopen prehod

Starostna meja se dviguje postopno po štiri mesece na leto za ženske in po šest mesecev za moške, tako da bo polna uveljavitev reforme za ženske 2023 in za moške 2009 leta. Na enak način, se dviga tudi minimalna starost.

2.1.5 Odmerna stopnja

Predlagano je bilo, da bi se odstotek za odmero starostne pokojnine določil tako, da bi znašal za 15 let zavarovalne dobe 32,5 %, dejansko pa je bilo sprejeto, da za 15 let zavarovalne dobe dobi moški 35 %, ženska pa 38 % od osnove. Za vsako dodatno leto pokojninske dobe bi se osnova povečala za 1,5 %. Odstotek za odmero pokojnine bi bil enak za oba spola. Predlog zakona je v razpravi nastopal s predlagano rešitvijo, da bi ob pokojninski dobi 40-ih let pokojnina znašala 70 % osnove. Predlog so spremenili in v ZPIZ-1 opredelili, da pri 40 let zavarovalne dobe za moške in 38 let zavarovalne dobe za ženske, pripada obema spoloma enaka osnova, to je 72,5 %.

2.1.6 Pokojninska osnova

Predlagano je bilo, da bi bila pokojninska osnova odmerjena od mesečnega povprečja plač, ki jih je zavarovanec prejel oziroma od zavarovalnih osnov, od katerih so mu bili obračunani prispevki v katerikoli zaporednih 25-ih letih zavarovanja po 1. 1. 1970, ki so za zavarovanca najugodnejša. Tudi ta predlog je bil spremenjen, in sicer so s kompromisno rešitvijo sprejeli, da bo 18 katerihkoli zaporednih let zavarovalne dobe predstavljalo pokojninsko osnovo.

2.1.7 Razmerje med najnižjo in najvišjo pokojnino

Razmerje med najnižjo in najvišjo pokojnino je po predlogu štirikratnik najnižje pokojninske osnove. V ureditvi pred letom 2000 je veljalo razmerje 4,8 proti 1.

2.1.8 Državna pokojnina

Predlagana in tudi sprejeta je bila uvedba nove pravice do državne pokojnine, za osebe, ki nimajo pravice do pokojnine po tem zakonu oziroma po drugih predpisih. Pogoja za pridobitev te pravice bi bila najmanj 30 let bivanja v RS med 15. in 65. letom starosti ter dopolnjena starost 65 let.

2.1.9 Dodatno prostovoljno zavarovanje

Največja novost ob sprejemu ZPIZ-1 predstavlja uveljavitev sistema dodatnega prostovoljnega zavarovanja. Mišljen je bil kot dopolnitev zmanjšanim pravicam iz obveznega zavarovanja. To je sistem dopolnilnega zavarovanja za tiste zavarovance, ki so že vključeni v obvezno zavarovanje, vendar bi po upokojitvi želeli prejemati večje dohodke.

Dodatno zavarovanje je praviloma prostovoljno. V primerih, kjer se bo nadomeščal prejšnji sistem štetja zavarovalne dobe s povečanjem, t. i. beneficirana doba, pa je dodatno zavarovanje obvezno.

Dodatno zavarovanje temelji na naložbenem sistemu, to je sistemu (prostovoljnih) osebnih pokojninskih računov. Prispevke za dodatno zavarovanje, poleg prispevkov za obvezno zavarovanje plačujejo tisti zavarovanci oziroma njihovi delodajalci, ki imajo interes za višjo raven socialne varnosti v starosti. V naložbenem sistemu je realno pričakovati, da bo pričakovana donosnost investicij večja od vsote pričakovane rasti zaposlenih in rasti realnih plač, zato omogoča naložbeni sistem večjo učinkovitost. Prednost naložbenega sistema je tudi v tem, da je odporen na politične pritiske in ni odvisen od demografskega gibanja. Ker vsak posameznik nalaga prispevke na svoj osebni račun, je sistem vedno pokrit. Dodatno je plačnik prispevkov stimuliran s prenosom davčnega bremena, ki pa je limitiran, da ne bi prihajalo do zlorab.

2.1.10 Prehodni režim

Vsaka sprememba ali dopolnitev prejšnje ureditve, ki bi predstavljala ožjenje ali širjenje pričakovanih pravic je bila uvedena postopno, praviloma tako, da bi se starost v prvem letu po reformi določila v nespremenjeni višini, potem pa se povečuje po šest mesecev v vsakem naslednjem koledarskem letu. Prehodni režim se je začel v letu sprejema ZPIZ-1, to je leta 2000, zadnja od sprememb se bo zaključila z letom 2023.

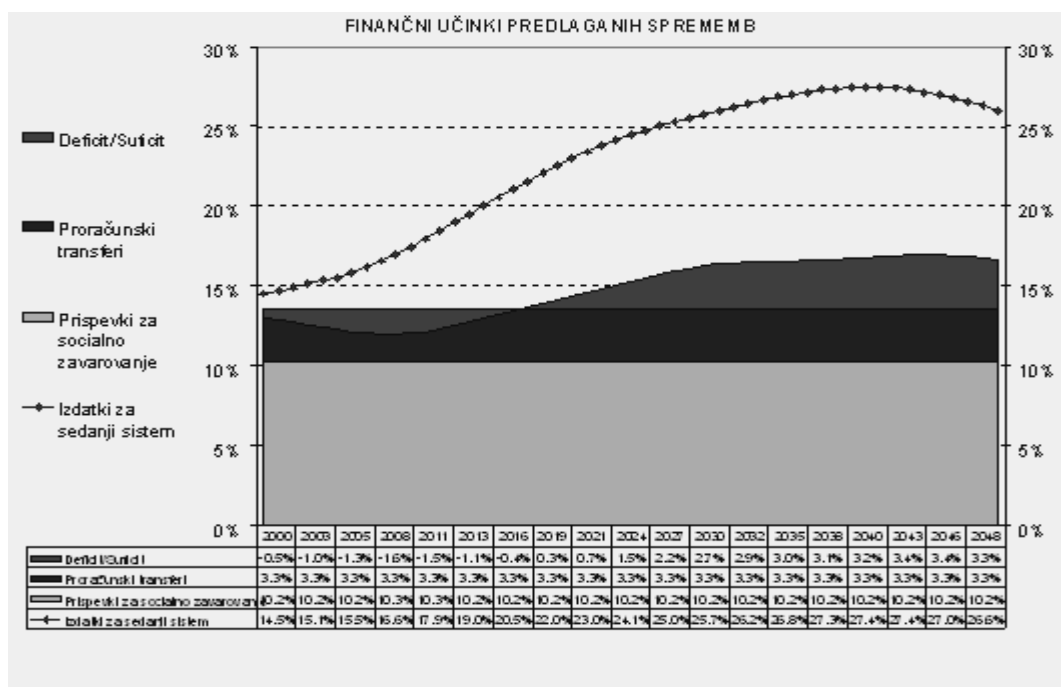
Minimalna pokojninska doba za zavarovanke, ki se bodo starostno upokojile pri nižji starostni meji, se bo od sedanjih 35 let dvigovala na 38 let postopoma, po štiri

mesece v vsakem naslednjem koledarskem letu. Bistvo prehodnega režima je v tem, da zagotovi pošteno obravnavanje zavarovancev v obveznem zavarovanju ter upoštevanje že doseženih pogojev in pravic po obstoječem zakonu, jih ne spreminja za nazaj, uveljavi postopno prilagajanje novih pogojev tako, da koristniki pravic do pokojnine ne občutijo prevelikih razlik, na katere zaradi pomanjkanja časa, sami niso mogli vplivati.

2.2 Finančne posledice

Makro analiza pokaže, da predstavlja podaljševanje upokojitvene starosti največji in najhitrejši pozitivni finančni učinek vseh ukrepov pokojninske reforme. Tako bi ob predpostavkah, zapisanih v Predlogu zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (1998) ocenili, da bi do leta 2014 na račun tega ukrepa »rešili« okoli 70 % problemov, za katere se ta reforma uvaja. Rezultati dolgoročne analize, ki so zajete v predlogu zakona so pokazali, da bi zmanjšanje deleža izdatkov za pokojnine v BDP znašali v letu 2005 12,5 % namesto 15 %, v letu 2020 16 % namesto 26 % (slika 2.2).

Slika 2.2 Finančni učinki predlaganih sprememb, 2000–2048

Vir: Državni zbor RS 1998, 34.

Podatki iz letnega poročila Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za leto 2007, prikazani v sliki 2.3, pa kažejo celo boljšo sliko, kot so jo pričakovale takratne analize, saj se je odstotni delež pokojnin v BDP znižal pod napovedi, v letu 2007 na 10,1 %.

Slika 2.3 Udeležba odhodkov Zavoda v BDP, 2000–2007

Elementi	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 - ocena UMAR-ja
Bruto domači proizvod (BDP) - zneski v milijonih EUR	21.288	22.505	24.108	25.344	26.764	28.248	30.453	33.177
Delež pokojnin v BDP v %*	11,24	11,14	11,02	10,81	10,60	10,54	10,37	10,11
Delež pokojnin s prispevki za zdravstveno zavarovanje v BDP v %	12,25	12,14	12,05	11,83	11,60	11,62	11,34	11,05
Delež celotnih odhodkov Zavoda v BDP v %	13,47	13,41	13,44	13,19	12,96	12,96	12,65	12,25
Delež dajatev za social. korektive v BDP v %	0,53	0,52	0,61	0,61	0,61	0,60	0,58	0,53

Vir: ZPIZ 2008, 50.

Pri ocenjevanju skupnega učinka predvidenih rešitev iz predloženega zakona, velja poudariti, da si posamezni ukrepi med seboj konkurirajo, nekateri pa imajo sinergijski učinek. Tako ni možno seštevati učinkov posamičnih ukrepov kot so: povišanje starosti, sprememba lestvice za odmero pokojnine in zniževanje pokojnine zaradi zgodnje upokojitve, saj bo njihov skupen učinek uporabljen že, če se bo zavarovanec odločil za kasnejšo upokojitev le zaradi enega od njih. Če se bo zavarovanec upokojil pri polni starosti, bodo pri njemu učinki nastopili le zaradi kasnejše upokojitve, njegova pokojnina pa bo podobna prejšnji lestvici, saj jo bo dosegel z daljšim zavarovanjem kljub znižanju odmerne stopnje za posamezno leto zavarovanja.

Zakon ZPIZ-1 je bil sprejet 23. 12. 1999 in je začel veljati 1. 1. 2000. Vsebina zakona zajema pretežno vse predloge, ki so bili poslani v parlamentarno obravnavo z nekaterimi bistvenimi dopolnili in popravki.

3 HIPOTEZA

Sedanja pravna ureditev, s tem pa mislim na uvedbo reforme pokojninskega sistema in sprejetje potrebne zakonodaje, ni prinesla zaželenih ekonomsko socialnih učinkov na področju dodatnega prostovoljnega pokojninskega zavarovanja. Osnovni namen je bil oblikovati takšen sistem, ki bo ponudil zadovoljivo vzdržnost javnih financ, zagotavljal še vedno visoko raven socialne varnosti ter ponudil dodatne možnosti za pridobitev sredstev za namen kritja izpada dohodkov. V parlamentarno obravnavo poslan Predlog zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, je po dolgotrajni razpravi doživel kar nekaj sprememb. Le te so se zgodile na socialno občutljivem področju, kot npr. višina nadomestitvene stopnje oz. podaljšanje upokojitvene starosti. Menim, da so pritiski javnosti in sindikatov močno doprinesli k sprejetju omiljene oblike reforme pokojninskega sistema.

Predvsem pa predlagana in kasneje sprejeta pravna ureditev omejuje razcvet ponudbe različnih oblik dodatnega prostovoljnega pokojninskega varčevanja, kot so na voljo v nekaterih državah EU. Zakonodajalec je v želji po visoki varnosti in da bi se izognil socialni katastrofi močno omejil upravljavce sredstev pokojninskega premoženja ter jim naložil zagotavljanje zajamčene donosnosti. Posledično takšna uredba prinaša nizke donose ter prepočasno in nezadovoljivo pokritje izpada dohodkov s strani uživanja pravic iz obveznega zavarovanja. Menim, da bi morali slediti ustrezni popravki v kontekstu upravljanja premoženja z manjšo oz. brez regulative obvezne donosnosti.

Pomembna opomba neustrezni ureditvi se kaže v načinu financiranja. V predlogu zakona predlagana rešitev, da bi prispevke za obvezno dodatno zavarovanje plačevali delodajalci, za prostovoljno dodatno zavarovanje pa zavarovanci, oziroma skupaj z delodajalci v njihovem imenu in na njihov račun, se je uresničila v majhnem obsegu. Zaradi dejstva, da so prispevki prostovoljni, tako z vidika posameznika, kot tudi z vidika delodajalca, kažejo podatki, da je bilo leta 2008 vključenih v prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje (PDPZ) le nekaj več kot polovica delovne populacije³ (tabela 3.1).

Menim, da se bo povečal problem populacije z nizkimi dohodki, saj samostojno ne bodo pristopili v prostovoljno pokojninsko zavarovanje, nimajo pa možnost vplivanja na odločitev delodajalca, da bo za njih plačeval prispevke. V opravljenih raziskavah že lahko zasledimo povečanje zniževanja dohodkov ter dohodkovno ogroženost tistih posameznikov oz. gospodinjev, ki jim pokojnine predstavljajo osnovni vir dohodkov. (Kump in Stanovnik 2006, 9–11).

³ Po statističnih podatkih ministrstva za delo, družino in socialne zadeve je bilo decembra 2008 v dodatno pokojninsko zavarovanje vključenih 515.123 zavarovancev, kar je le 55 % vsega aktivnega prebivalstva, medtem ko je bilo v Sloveniji 996.047 delovno aktivnih prebivalcev (Svetin 2008).

Tabela 3.1 Število vključenih zavarovancev v PDPZ letih, 2001–2008

Status izvajalca	Vzajemni pokojninski skladi	Pokojninske družbe	Zavarovalnice	Skupaj
31. 12. 2001	15.905	65.990	-	81.895
31. 12. 2002	31.539	103.760	37.745	173.044
31. 12. 2003	36.573	130.702	43.188	210.463
30. 6. 2004	195.138*	143.443	38.349	376.930
30. 11. 2006	219.292	232.466	-	451.758
31. 12. 2007	231.396	142.658	117.012	491.066
31. 12. 2008	239.433	150.251	125.448	515.132

* Velik dvig števila zavarovancev gre predvsem na račun vključitve prek 156.585 javnih uslužbencev, ki so vključeni v kolektivno dodatno pokojninsko zavarovanje od 1. avgusta 2003 (Zakon o kolektivnem dodatnem pokojninskem zavarovanju za javne uslužbence).

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2009.

Iz povedanega sledi, da je reforma pokojninskega sistema zastavljena na trdnih temeljih, da obstajajo strukturni ukrepi za razvoj modernega pokojninskega sistema ter da poti nazaj ni več. Kritiki reforme pa so se skozi obdobje trajanja negativno izrekli o sistemu prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, saj da ponuja premalo olajšav, za katere sploh ne moremo reči da za njih zares gre, saj govorimo o odloženem plačilu davčnih obveznosti. Tudi vloga delodajalcev je s svojim, ne ravno množičnem pristopom k pokojninskim načrtom, nižja od pričakovanega. Poleg tega pa so tudi omejitve v sprejeti zakonodaji onemogočile pester razvoj alternativnih oblik namenskega varčevanja za dodatno pokojnino.

4 PRAVNA UREDITEV POKOJNINSKE PROBLEMATIKE V REPUBLIKI SLOVENIJI

Nobelov nagrajenec Gary Becker je že davnega leta 1968 označil zločince za racionalna bitja ter se spraševal o količini prekrškov, ki jih je racionalno dovoliti in o višini kazni ter družbenih virov, ki bi jih namenili za uveljavljanje različnih zakonov. Začelo se je ugotavljati pomen koristi in nastalih stroškov, kar je pripeljalo teoretike do spoznanja, da bo posameznik storil nedovoljeno dejanje le v primeru, da mu to prinese večjo korist od ostalih alternativ. To je nadalje pomenilo, da ni potrebno postaviti okvirjev, ko določenih dejanj ne bi bilo mogoče več storiti temveč, da se zniža vrednost koristi, ki bi jih nekdo s kaznivim dejanjem pridobil. Oblikovalo se je novo področje ekonomije, ki so ga ekonomisti imenovali ekonomska analiza prava (Smrkolj 2006, 1 in 11).

Ekonomska analiza prava je del ekonomske vede, ki analizira vzpostavljanje, strukturo, proces ter ekonomske posledice prava in pravnih institucij. Pri raziskovanju se uporabljajo predvsem koncepti in orodja mikro ekonomike in ekonomike blaginje. Temeljna ideja ekonomske analize prava je naslednja: če se v družbi spremenijo pravna pravila oziroma institucije, se posledično spremenijo tudi spodbude oziroma motivacija subjektov v družbi, kar vpliva na ekonomske in druge odločitve nasploh, ter končno na gospodarske rezultate in blaginjo družbe kot celote (Zajc 2002, 1687–1689).

Institucije so s strani ljudi oblikovane omejitve, ki oblikujejo in strukturirajo družbene, politične in gospodarske aktivnosti. Sestavljajo jih formalna pravila (ustava, zakoni, lastninske pravice) ter neformalna pravila (običaji, tradicije, kazni, pravila obnašanja). Zgodovinsko so jih oblikovali ljudje zato, da so služila varnosti in izpolnjevanju obveznosti ob najrazličnejših priložnostih. Ravno oblikovanje institucij pa je skupaj s standardnimi omejitvami ekonomije opredelilo možnost izbire in tako določilo transakcijske in produkcijske stroške ter posledično produktivnost.

Kot dejavnik gospodarske rasti se institucije navajajo kot en najbolj vitalnih dejavnikov. Nekateri avtorji t. i. nove institucionalne ekonomije npr. Rodrik, Hayek, North (Smrkolj 2006, 6) opozarjajo, da je tržno gospodarstvo usidrano v množico institucij ter, da ni vprašanje ali so pomembne temveč, katere so pomembne. Ameriški ekonomist Rodrik navaja pet tržno podpornih institucij:

- lastninske pravice,
- regulacijske institucije,
- institucije za makroekonomsko stabilizacijo,
- institucije za socialno zavarovanje in
- institucije za reševanje konfliktov.

Institucionalno okolje je sestavni del procesa gospodarske rasti in pomembno vpliva na blaginjo prebivalcev posamezne države. Ob tem pa ne smemo mimo dejstva, da se lahko oblikujejo tudi takšne institucije, ki ustvarjajo rezultate, ki ne vodijo nujno h gospodarski rasti. Omejitve, ki jih postavi institucionalno okolje, določa nabor in vrsto nastajajočih organizacij (podjetja, politične stranke ipd.). Podjetja bodo vlagala napore v tiste aktivnosti, ki jim prinaša preživetje v okviru možnosti in obstoječe konkurence. Zaradi institucionalnih omejitev lahko podjetja usmerjajo svoj trud v neproduktivne aktivnosti. Kot je ugotavljal že Smrkolj (2006), so tak primer države tretjega sveta, ki so revne tudi zato, ker institucionalno okolje določa donose politično ekonomskih aktivnosti, ki ne spodbujajo produktivnih aktivnosti.

Formalna pravila so pogosto oblikovana tako, da služijo interesom tistih, ki imajo pogajalsko moč za oblikovanje novih pravil. Formalna pravila se lahko po potrebi spremenijo čez noč, medtem, ko se neformalna ne spreminjajo tako hitro. Od tod tudi dejstvo, da se vzorci ureditev v razvitih državah ne morejo preprosto prenesti v drugo državo in pričakovati samo po sebi dobre rezultate. Ravno neformalne norme so tiste, ki živijo formalne norme, ki jih uresničujejo, to pa pomeni, da bi potrebovali oz. uvozili tudi vsa tehnologijo za izvajanje formalnih norm. Ker gre pri tem procesu prenosa za ogromno znanja, ki ga preprosto ni zapisanega, morajo institucije biti razvite lokalno, upoštevajoč lokalne značilnosti in izkušnje. Izhajajoč iz tega spoznanja, je moral predlagatelj sprememb pokojninske ureditve v Republiki Sloveniji, razviti svoj, lasten institucionalni sistem, ki je omogočal uvedbo in izvajanje sprememb.

Institucije, ki so pomembne za delovanje tržnega gospodarstva, za svoje uresničevanje upoštevajo pravo oz. sestavine pravnega sistema. Pravni red določa katera ravnanja posameznikov so dovoljena in katera ne. Pravni sistem je tudi tisti, ki varuje privatno lastnino, določa pravice in kaznuje diskriminacijo in proti konkurenčno delovanje podjetij. Pravni red igra v našem življenju pomembno vlogo, saj nas opozarja na posledice naših dejanj in nas varuje pred posledicami dejanj drugih. Ravno kakovost pravnega sistema predstavlja eno od determinant gospodarske uspešnosti, zato se je razvila znanost, ki so ji ekonomisti namenili posebno mesto (Smrkolj 2006, 11).

Ekonomisti so iskali optimalen zakon, ki bi ljudi odvrčal od družbeno nezaželenih dejanj ter zmanjševal stroške, ki pri tem nastajajo. Ker namen naloge ni v raziskovanju in pojasnjevanju teorije ekonomske analize prava naj omenim le, da se danes teorija razvija v več smereh.

Prva išče načine, kako določiti optimalne zakone, takšne, ki bodo ljudi odvrčali od kaznivih dejanj, pri čemur to odvrčanje temelji na ex post sistemu kaznovanja s strani sodišč. Predpostavka je, da je pravo popolno, kar pomeni, da so vsa prepovedana dejanja in kazni znane vsem udeležencem trga. Ob pojmu optimalne kazni, ki je v prvi vrsti denarna in šele ob svojem optimumu zaporna, to nadalje pomeni, da bo storilec

storil neko dejanje le, če bo njegova korist presegala škodo, ki jo povzroči družbi s tem dejanjem.

Druga smer analizira delovanje pravnega sistema in njegov vpliv na razvoj finančnega sektorja ter pokaže, da obstaja alternativa sodiščem in to je regulator, ki že v naprej preprečuje goljufije, kar je pomembno z vidika stabilnosti finančnega sistema. Predpostavka je, da je pravni sistem nepopoln, da sistem sodišč ne deluje dobro ter da nihče ne ve ali bo neko dejanje v prihodnosti kaznovano ali ne. Raziskava⁴ je pokazala, da je v takšnih razmerah regulacija učinkovitejša od sodišč, saj regulatorji uveljavljajo pravo proaktivno, v naprej.

Tretja smer pa raziskuje in obravnava, kako lahko država vpliva na bolj odgovorno ravnanje podjetij in posameznikov, v kolikor so ti zakonsko odgovorni za svoja dejanja. Gre za raziskovanje, kjer se ugotavlja, kakšna stopnja skrbnosti je potrebna, da so skupni družbeni stroški najnižji, pri tem pa ni nujno, da je najvišja stopnja skrbnosti tudi optimalna.

4.1 Posledica sprememb v pokojninski zakonodaji

V nadaljevanju pogledjmo, kako je sprememba zakonodaje na področju pokojninskega zavarovanja vplivala na razvoj, do takrat v Sloveniji neznanega pojma »prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje« ter kako se je na te spremembe odzval finančni ter ostali del gospodarstva. Dejstvo je, da sprememba pravne ureditve postavlja in uresničuje določene okvirje delovanja ter odpira možnosti za razvoj novih oblik in ponudbe za potrebe prebivalstva.

Pozitivni učinki:

- za ponudnike se je pokazala možnost ponuditi trgu nove produkte v obliki pokojninskih zavarovanj. Ponudniki pokojninskih načrtov so postali zavarovalnice, banke in pokojninske družbe (slika 5.4),
- ustanavljati so se začeli novi ekonomski subjekti - pokojninske družbe, ki do sprejetja zakona ZPIZ-1, niso obstajale,
- pojavili so se vzajemni pokojninski skladi,
- vsi ti subjekti pa so za sredstva v upravljanju potrebovali različne vrednostne papirje, kar je pomenilo tudi razvoj ponudbe vrednostnih papirjev,
- prebivalstvo je dobilo priložnost uresničevati »namensko« dodatno varčevanje, saj so bili v prejšnji zakonski ureditvi socialni standardi pravic do starostne pokojnine postavljeni tako visoko, da na strani prebivalstva ni bilo potrebe po dodatnem varčevanju,

⁴ Zgodovinski pregled razvoja pravnega nadzora na finančnimi trgi VB, Nemčije in ZDA kaže, da je na vseh teh trgih prišlo do pojavnosti regulatorjev, kot odziv na neučinkovito uveljavljanje prava v razmerah nepopolnega prava (Smrkolj 2006, 15).

- davčne olajšave, ugled v družbi, krepitev družbeno socialne zavesti in s tem možnosti pridobivanja ali ohranitev ključnih kadrov ter podobno, so za podjetja postala magnet in razlog za ustanovitev pokojninskih načrtov.

Negativni učinki:

- naložbena politika, ki s strani zakonodajalca zahteva zajamčen donos, je oblikovana v strukturi naložb kot zelo konzervativno. Ne glede na dejstvo, da so upravljavci povečevali naložbe v lastniških vrednostnih papirjih in enotah vzajemnih skladov, je konec leta 2007 delež državnih vrednostnih papirjev, denarja in depozitov v njihovem upravljanju znašal kar 82 odstotkov. Posledično to pomeni dolgoročno nizke donose in oportunitetno izgubo. Za primerjavo, v Veliki Britaniji, Belgiji, ZDA, Kanadi odstotki naložb v lastniških vrednostnih papirjih in enotah vzajemnih skladov presegajo 50 odstotkov vseh sredstev medtem ko v Sloveniji znaša ta delež 16 %, leta 2005 je ta delež znašal le 7 % (Banka Slovenije 2008, 129),
- sistem, ki smo mu trenutno priča v Sloveniji je nepregleden na področju obravnavanja vplačil. Pokojninske družbe in zavarovalnice vplačila namreč obravnavajo drugače kot vzajemni pokojninski skladi. Nadzor je urejen in se izvaja po dveh različnih zakonih (Zakon o zavarovalništvu in Zakon o investicijskih skladih in družbah za upravljanje), kar v praksi pomeni, da pride do različne obravnave in s tem do nepreglednosti, posebej še, ko poročajo o donosnosti naložb,
- ločen nadzor, ki ga izvajata Agencija za trg vrednostnih papirjev in Agencija za zavarovalni nadzor, omogoča tudi različno obravnavanje članov v dodatnem pokojninskem sistemu,
- delodajalci so zaradi nepremišljenosti napisanih določil, morali za pridobitev davčnih olajšav, pridobiti v začetku izvajanja pokojninske reforme 66 % zaposlenih v podjetju. Ta določba se je izkazala kot omejujoča in je popravek zakona ZPIZ-1 v letu 2001 postavil mejo na 51 %. Prav tako se je popravila določba, ki je zahtevala za pokojninske družbe pridobitev 15.000 članov v prvem letu na časovni rok dveh let,
- sindikati so se relativno počasi odzvali na sprejetje zakona ter so pustili pobudo za vstop v pokojninske načrte in s tem plačilo premij, delodajalcu,
- pomanjkljivost se je pokazala v nemoči zakonodajalca, da na nek način zagotovi plačevanje sredstev preko podjetij za vso aktivno populacijo. Tako podjetja, ki nimajo zadostnih prihodkov ali pa so nizki, svojim delavcem enostavno ne plačujejo premij za dodatno pokojninsko zavarovanje. V tem primeru bi se lahko špekuliralo, da vladajoča garnitura oz. druga politična moč

- (sindikati, lobisti ipd.) oblikuje zakone tako, da koristi njim in s tem povečujejo svojo politično moč,
- delež sredstev v BDP v višini 2,2 % konec leta 2005 je zaradi relativno kratkega časa obstoja dodatnega pokojninskega zavarovanja še skromen. Nizek odstotek pa se ne bo zviševal tudi zaradi nekonkurenčnih donosnosti, kot se tudi pomen dodatnega pokojninskega zavarovanja ne bo povečeval. V državah EMU je ta odstotek 89 % BDP (Berk in Pogačar 2007, 4),
 - pomanjkljivost se je pokazala tudi v nezadostni povezanosti z drugimi resorji npr. urejenostjo in spremembami v delovni zakonodaji, davčni politiki (prispevki), saj se za posameznika njegova aktualna finančna in socialna situacija samo še slabša, ker je prisiljen sredstva za dodatno varčevanje nameniti iz nespremenjenega neto priliva.

4.2 Moč zakonodaje

Ekonomska analiza pravne ureditve pokojninskega zavarovanja se ukvarja torej z vprašanjem, kako se posamezna zakonska podlaga uveljavi v prostoru, kako vpliva in dopolnjuje že obstoječa pravila, ali je jasnost predpisov omogočila postavitev dobrih temeljev za učinkovito ravnanje subjektov, kako se je trg odzval in reagiral na posamezne predpise itd. Ravno dober pravni red, podprt z jasnimi določili in podzakonskimi akti, je za delovanje urejenega trga (ne samo pokojninskega zavarovanja) izjemnega pomena, saj bi bili v nasprotnem primeru deležni slabih učinkov nejasnosti pravnega reda.

Kot že omenjeno lahko institucionalno okolje in v njegovem okvirju pravni red, gospodarsko rast in razvoj pospešuje ali pa zavira. V povezavi z gospodarstvom je neločljivo povezano vprašanje socialnih pravic in varnosti, še posebej za obdobje, ko posameznik ni več sposoben pridobivati prihodkov. Izjemni pomen ima institucionalno okolje v tranzicijskih državah, kjer so gospodarske razmere in pravila drugačna in odstopajo od urejenosti razvitih gospodarstev. Ravno tranzicijske države so v preteklosti doživljale velike spremembe pravnega sistema, kar v nadaljevanju omogoča kontrolo oziroma analizo učinkov sprememb pravnega reda na faktorje rasti. To velja tudi za Slovenijo, ki je v obdobju približevanja Evropski skupnosti s spremembami zakonodaje močno vplivala na razvoj, odpiranja in prilagajanja v smeri razvitega gospodarstva.

V povezavi s povedanim lahko ocenjujemo uveljavljanje pokojninske reforme v Sloveniji. Šlo je za izredno občutljivo vprašanje socialne varnosti prebivalstva, še posebej starejših, saj so projekcije kazale na staranje celotnega prebivalstva, razmerje med upokojenci in zaposlenimi v korist prvih, nizko nataliteto ter dolgoročno gledano, nevzdržnost obveznega pokojninskega sistema. Nadalje so se v letih izvajanja

reformskih določb pojavljale zahteve po dopolnitvi in spremembah sprejetega zakona zaradi političnih in ekonomskih razlogov.

Med politične štejemo predvsem vpliv vsakokratne vladajoče pozicije ter usklajevanje in iskanje skupne, primerljive oblike sistema na nivoju evropske skupnosti. Nevarnost pa obstaja, da politična moč sindikatov oz. vladajoče garniture oblikuje zakone tako, da koristi njim (različni populistični ukrepi) in s tem povečujejo politično moč.

Med ekonomske razloge bi lahko uvrstili razvoj prostovoljnega pokojninskega sistema v naložbenem delu, saj količina finančnih sredstev velikih institucionalnih vlagateljev ter zakonske zahteve, pospešuje razvoj trga vrednostnih papirjev. Ne smemo pa prezreti nevarnosti, ki se kaže v povezavi z močjo sindikatov in sprejetimi, včasih skozi slab kompromis izsiljenimi sklepi, ki pa vplivajo na ekonomsko učinkovitost podjetij.

5 MODEL POKOJNINSKEGA SISTEMA

V bližnji preteklosti so bile medgeneracijske vezi v družini veliko močnejše, kot so danes. To je med drugim pomenilo, da so se starejše generacije lahko zanesle, da bodo za njih poskrbele mlajše generacije. Razvoj industrijske družbe je imel velik vpliv na preseljevanje delovne populacije z ruralnega sveta v mesta ter na postopno zniževanje natalitete, kar je posledično začelo ogrožati starejšo populacijo. Z razvojem industrijske družbe se je skrb za zagotavljanje dohodka v dobi po upokojitvi prenesla iz takšnih neformalnih sistemov, ki so zagotavljali skrb za vzdrževano prebivalstvo, na formalne sisteme.

5.1 Nastanek urejenih pokojninskih sistemov

Začeli so se oblikovati javni pokojninski sistemi, ki so postopoma pridobivali na vedno večji teži. Danes obstajajo takšni sistemi skoraj v vseh državah sveta in predstavljajo najpomembnejšo obliko socialne varnosti (Gomboc 2004, 10).

Najbolj znani in uporabljeni sta dve obliki pokojninskih sistemov, ki se razlikujeta glede na način financiranja. Financirajo se lahko po dokladnem ali pa naložbenem načinu. Večina držav ima tako naložbeni kot dokladni sistem, pri čemer skušajo vlogo slednjega zmanjševati zaradi njegovih slabosti, kar se kaže predvsem v poslabšanju demografskega razmerja (Šumah 2006, 9). Pokojninska zavarovanja se nadalje delijo na individualna in kolektivna ter javna in zasebna.

5.1.1 Javni pokojninski sistem

Za večino javnih sistemov, posebej kontinentalnih držav, je značilno, da so financirani po principu pay-as-you-go, kjer velja princip, da zaposlena, aktivna generacija plačuje s svojimi prispevki pokojnine upokojencem in pri tem pričakuje, da bo generacija njenih otrok po istem pravilu financirala pokojnine njim. Medtem, ko za tak sistem ugotavljamo, da je socialno bogat, pa obstajajo pa tudi drugačni sistemi, kot npr. v anglosaških državah, ki so razvile model nacionalnih pokojnin in so na socialnem področju mnogo bolj skromne.

V svetu se pojavljajo tri osnovne oblike javnih sistemov (MDDSZ 1997, 15):

- sistem socialnih pomoči za starejše osebe nad določeno starostjo, ki so ekonomsko ogrožene in potrebujejo pomoč. Sistem financira država iz proračuna. Višina denarne pomoči je določena v višini minimalnih sredstev potrebnih za preživetje,
- sistem enotnih nacionalnih pokojnin; značilna je državna pokojnina, ki jo prejemajo vsi državljani neke države in je za vse enako visoka, ne glede na njihov ekonomski status in ne glede na to ali so bili v aktivni dobi zaposleni. Sistem se financira iz proračuna, lahko bi dejali, da je pravičen, vendar nam

podrobnejši pogled pove, da so minimalni prejemki nemalokrat le za kritje najnujnejših ali minimalnih potreb za preživetje. Tak sistem močno spodbuja nastajanje in razvoj privatnih pokojninskih sistemov,

- sistem socialnih pokojninskih zavarovanj; značilen je z večino Evropskih držav. Do pokojnine so upravičene osebe, ki so bile zaposlene in samozaposlene. Sistem se financira s prispevki zaposlenih in delodajalcev. Pokojnine se odmerijo v določenem odstotku od povprečne plače posameznika in zato odvisne od višine prihodkov, ki jih je posameznik prejemal v aktivni dobi. Takšen sistem pokojnin zagotavlja upravičencu življenjski standard, ki se ne razlikuje bistveno od standarda, ki ga je užival v svoji aktivni dobi.

Dva glavna vidika strukturnih omejitev, ki vplivata na pokojninske sisteme v večini držav članic EU, sta demografski dejavnik, povezan z učinkom starajočega se prebivalstva v Evropi ter padcem stopnje rodnosti in gospodarski dejavnik, povezan z učinkom visoke stopnje brezposelnosti in nizke stopnje gospodarske rasti. V Evropi prevladujeta dva tipa financiranja javnih pokojninskih sistemov (Božovič 1999, 23):

- skandinavski tip, ki se najpogosteje financira iz državnega proračuna in splošnih davčnih prihodkov (Danska, Švedska, Finska),
- zavarovalniški tip, ki je v glavnem sestavljen iz prispevkov tako delodajalcev kot delojemalcev (Nemčija, Francija, Italija, Španija).

V vseh državah članicah EU je mogoče opaziti splošen trend prenašanja dela bremena pokojninskih sistemov iz javnega v zasebni sektor, pri čemer postanejo dodatne pokojninske sheme dosti bolj pomembne pri celotnem pokrivanju starosti (Božovič 1999, 23).

5.1.2 Zasebni pokojninski sistemi

Poleg javnega sistema pokojninskega zavarovanja so se zelo hitro začele pojavljati različne oblike zasebnih pokojninskih zavarovanj, predvsem v državah z nacionalnim pokojninskim sistemom, kjer so pokojnine nizke in nudijo le sredstva za osnovno materialno varnost. Pojavnost je logična posledica pravne ureditve in potreb prebivalcev teh držav, da dopolnijo prihodke iz osnovnega javnega pokojninskega sistema.

Z velikimi težavami vzdržnosti financiranja se srečujejo dokladni sistemi. Problematika staranja prebivalstva in premajhne rodnosti, je posledično pripeljalo do tega, da se v vseh državah s takšnim pokojninskim sistemom dogajajo reforme pokojninskega sistema. Na eni strani se krčijo pravice zavarovancev iz javnega sistema ter na drugi strani daje vse večji pomen zasebnim pokojninskim sistemom, ki so organizirani kot oblika dodatnega pokojninskega zavarovanja.

Dodatni pokojninski sistemi so ustanovljeni z namenom dopolnjevanja osnovnega javnega pokojninskega sistema. Prevladuje mnenje, da je pokojninski sistem dober, če sta javni in zasebni del usklajena, se dopolnjujeta in skupaj tvorita ter imata namen zagotoviti prebivalstvu primerne prihodke za starost (Bešter 2000, 14).

Največja prednost zasebnih pokojninskih sistemov, ki se financirajo po naložbenem sistemu je, da se izognejo večini slabosti dokladnega sistema, ki se financira s prispevki zaposlenih in delodajalcev. Bistvo takšnega sistema je, da se mesečni prispevki nalagajo na osebne račune zavarovancev, ki se obrestuje po dogovorjeni obrestni meri in/ali uspešnosti izbrane naložbene politike. Takšen sistem osebnih računov ni občutljiv na demografske spremembe (Šumah 2006, 10). V sistem zasebnih pokojninskih zavarovanj uvrščamo:

- poklicne pokojninske načrte,
- osebne pokojninske načrte.

Poklicni pokojninski načrti

Poklicne pokojninske načrte ustanovijo delodajalci za svoje zaposlene in so med drugim tudi instrument za zagotavljanje dolgoročno lojalne delovne sile (Novak 1998, 776). Dodatno pokojninsko zavarovanje je tako lahko pomemben element plačnega sistema, sistema nagrajevanja in stimuliranja zaposlenih ter vpliva na zvestobo in zadovoljstvo ljudi. V poklicne pokojninske sisteme vplačujejo prispevke delodajalci oz. tudi zaposleni v dogovorjenem razmerju. Vplačana sredstva se plemenitijo na zavarovančevem računu.

Pri oblikovanju pokojninskega načrta se morajo delodajalci odločiti med dvema možnima oblikama pokojninskih načrtov:

- načrt z vnaprej določenimi prispevki in
- načrt z vnaprej določenimi pravicami.

Razlika je pomembna in se nanaša na prevzem naložbenega tveganja. Pri načrtu z vnaprej določenimi prispevki se na podlagi vnaprej želene mesečne rente izračuna kolikšni so potrebni mesečni prispevki, ki jih je potrebno vplačevati na zavarovančev osebni račun v času zavarovanja. V kolikor vrednost in donosnost nista na predvideni ravni, bo delodajalec pozvan, naj poviša prispevke na raven, ki bo omogočila zavarovancu obljubljeni rento. Takšna oblika je priljubljena, saj delodajalec prevzema naložbeno tveganje.

Zaradi gospodarsko-ekonomskih gibanj lahko prihaja v skladih do občutnih sprememb, zato se vedno več podjetij odloča nove zaposlene vključevati v načrte z vnaprej določenimi prispevki. Na ta način prenesejo naložbeno tveganje na člane pokojninskega načrta. Višina mesečne rente bo odvisna od vplačanih zneskov in

uspešnosti upravljanja s premoženjem. Kadar so zajeti visoki donosi gospodarske konjunktore, bodo rente velike (precej višje kot v načrtih z določenimi pravicami) in obratno, slabe naložbene možnosti znižujejo rento. Tveganje je do neke mere mogoče obvladovati s prilagajanjem strukture naložbenega portfelja.

Osebni pokojninski načrti

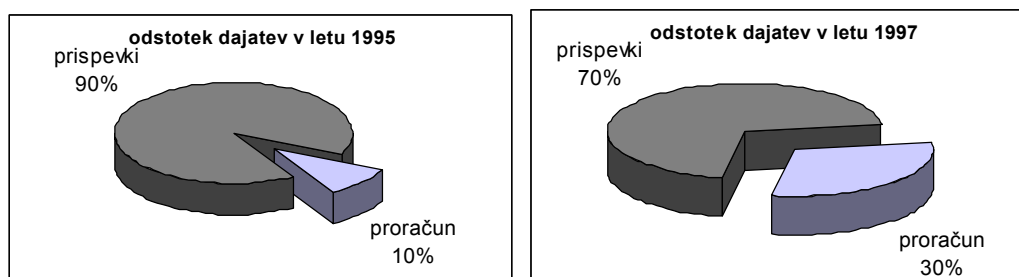
Osebni pokojninski načrti so oblika naložbenega sistema, kjer ima vsak zavarovanec svoj individualni pokojninski račun kamor se zbirajo in plemenitijo sredstva. Največkrat je kot stimulacija zavarovancem za vplačane prispevke priznana davčna olajšava, ki pa je s strani države različno regulirana.

Osebni pokojninski sistemi so namenjeni zaposlenim, kjer v podjetjih ni organiziranega poklicnega pokojninskega načrta. Delodajalec lahko zaposlene vključi v osebni (tudi kolektivni) pokojninski načrt ter za njih delno ali pa v celoti plačuje mesečne prispevke.

5.1.3 Ureditev pokojninskega zavarovanja v Sloveniji

Da si ustvarimo celotno sliko pokojninske problematike, je potrebno naštetih nekaj dejstev, ki so bila v preteklosti uveljavljena v Sloveniji in so za seboj pustila določene posledice. Pred reformo leta 2000 je v Sloveniji deloval pokojninski sistem, ki je temeljil na medgeneracijski pogodbi. Le ta se je ponašal z visoki socialnimi pravicami, vendar so spremembe, ki so se dogajale od 1985, silile vlado RS, da na tem področju naredi korenite spremembe. Med značilnostmi pokojninskega sistema, ki so veljale pred reformo spadajo (Šumah 2006,18):

- relativno nizka upokojitvena starost (v leti 1997 je znašala 58 let in 3 mesece pri moških ter 54 let in 11 mesecev pri ženskah),
- naraščanje števila upokojencev (1990 – 10,4 %, 1998 – 24 % vsega prebivalstva),
- upadanje števila zavarovancev (od leta 1987 do leta 1997 se je število zavarovancev zmanjšalo za 151.500 in je predstavljalo le še 39,5 % vsega prebivalstva),
- obveznost pokojninske blagajne je do 1997 narasla na 14,2 % BDP,
- prispevna stopnja delodajalcev se je zaradi konkurenčnosti znižala iz 24,35 % na 8,85 %,
- če so do leta 1995 prispevki znašali 90 % vseh sredstev so leta 1997 padli le na 70 % vseh sredstev. Uvedli so se državni transferji.

Slika 5.1 Naraščanje dela prispevka iz proračuna, 1995–1997

Vir: Šumah 2006, 18.

Pokojninska reforma je bila v Sloveniji nujna in neizogibna. Že leta 1996 je vlada RS pripravila izhodišča za reformo pokojninskega zavarovanja. Na podlagi Bele knjige v letu 1997, kjer so bile nakazane osnovne rešitve pokojninskega sistema je aprila 1999 prišlo do kompromisnega dogovora, ki je uvedel tri stebni sistem pokojninskega zavarovanja. Leta 2000 je začel veljati Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Določbe zakona se uvajajo postopno, zaključene bodo leta 2024, ko bo zakon v celoti stopil v veljavo.

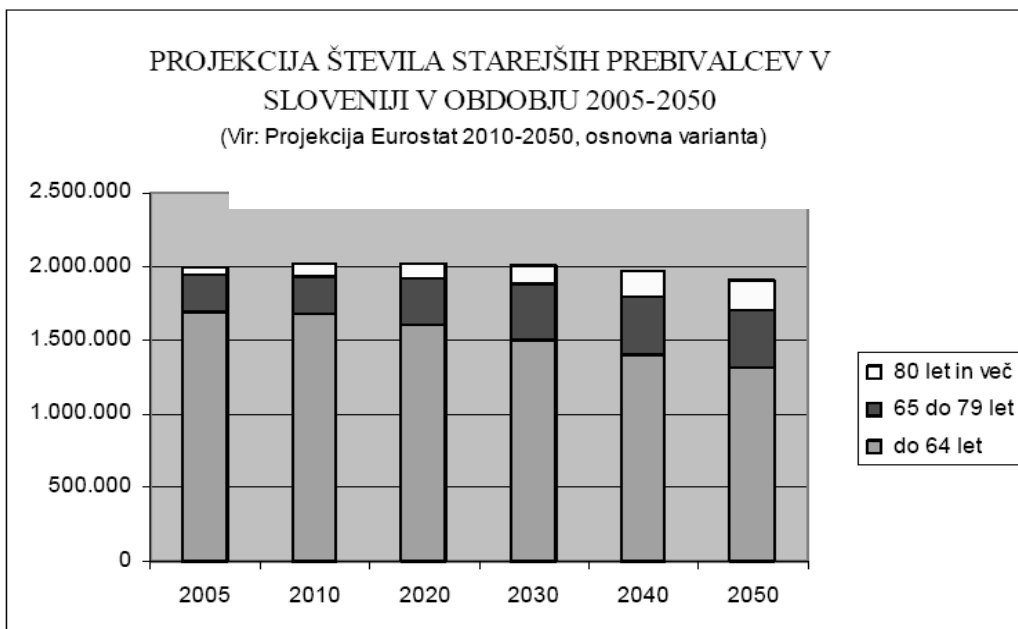
Glavni cilj pokojninske reforme je prilagoditev spremenjenim demografskim spremembam, gospodarskim in socialnim okoliščinam ter v dolgoročnem zagotavljanju socialne varnosti vsem zavarovancem. Dolgoročne projekcije Evrostata za obdobje do leta 2050 dodatno kažejo, da se bodo izzivi na tem področju tudi za Slovenijo še stopnjevali. Število prebivalstva naj bi do leta 2050 padlo za 5 %. Kot je zapisano v strategiji varstva starejših do leta 2010 (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2006, 6 (MDDSZ)) se spreminja tudi struktura prebivalstva (tabela 5.1), ki bistveno vpliva na prejeme in izdatke pokojninske blagajne.

Tabela 5.1 Spremembe starostne strukture prebivalstva v Sloveniji, 2004–2050

Delež prebivalstva v starosti	2004	2025	2050
0–14	14,6 %	13,4 %	12,8 %
15–64	70,4 %	63,8 %	56,0 %
65 let in več	15,0 %	22,8 %	31,0 %

Vir: MDDSZ 2006, 6.

Slika 5.2 Sprememba starostne strukture v Sloveniji, 2005–2050

Vir: MDDSZ 2006, 4.

5.2 Ureditev pokojninskega sistema v Sloveniji po sprejetju reforme

V Sloveniji se je po sprejetju reforme uveljavil tako imenovan tri stebrni sistem

Tabela 5.2 Ureditev pokojninskih stebrov

I. steber	II. steber	III. steber
<i>Državna obvezna pokojninska shema na podlagi medgeneracijske pogodbe.</i>	<i>Dodatno pokojninsko zavarovanje</i>	<i>Prostovoljno varčevanje za starost</i>
Dokladni sistem financiranja	a. obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje b. Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje	a. osebna varčevanja b. življenjska zavarovanja c. bančna varčevanja
	Naložbeni način financiranja	Naložbeni način financiranja

Vir: Erjavec 2007, 4.

5.2.1 Prvi steber

Prvi steber dejansko pomeni nadaljevanje javnega sistema medgeneracijske pogodbe (pay-as-you-go), vendar v okrnjeni obliki. Značilnosti prvega stebra torej so:

- gre za obvezno pokojninsko zavarovanje, vanj so vključeni vsi zaposleni in samozaposleni v RS,
- velja dokladni sistem po medgeneracijski pogodbi; prispevki se porabijo za pokojnine upokojencem,

- breme prispevkov si delita delodajalec (8,85 %) in zaposleni (15,24 %),
- s sredstvi upravlja država (ZPIZ),
- pravice iz I. stebra so samo delno povezane z višino dejansko vloženi sredstev, ker se s sredstvi gospodari po načelu vzajemnosti in solidarnosti.

Glavne spremembe v okviru obveznega zavarovanja, ki so se zgodile za uživalce pravic so:

- zvišanje upokojitvene starosti (postopoma iz 55 let na 58 let za ženske in moške),
- uvedba polne upokojitvene starosti (postopoma 61 oz 63 let za ženske in 63 oz. 65 let za moške),
- višje število delovnih let za osnovo (namesto najboljših 10 let, postopoma na zaporednih 18 let),
- znižanje pokojninske osnove (iz 85 % povprečja najboljših 10 let, postopoma na 72,5 % povprečja zaporednih 18 let),
- uvedba državne pokojnine (upravičeni so tisti, ki nimajo niti 15 let delovne dobe in so dosegli starost 65 let in so v RS imeli stalno prebivališče 30 let),
- če je upokojitev izredna – princip bonusa ali malusa (gre za sistem odvzemanja odstotkov osnove, če gre zavarovanec »neupravičeno« prezgodaj v pokoj oz. dodajanje odstotkov, če je zavarovanec aktiven preko polne delovne dobe),
- uvedba daljše delovne dobe za ženske (iz 35 na 38 let, moškimi ostane nespremenjeno 40 let),
- uvedba obdavčitve dodatnih dohodkov upokojencev.

5.2.2 Drugi steber

Z novim Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je začel veljati s 1. januarjem 2000, je bila uvedena tudi nova oblika pokojninskega zavarovanja, to je dodatno pokojninsko zavarovanje. Velja za osebe, ki so sicer že vključene v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, želijo pa si zagotoviti dodatno socialno varnost v obdobju po upokojitvi. Namen prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja je tako zagotovitev dodatne socialne varnosti v življenjskem obdobju po upokojitvi. Pri tem pa ne gre toliko za zavarovanje temveč bolj za varčevanje. Od prvega stebra se razlikuje po tem, da se vložene mesečne premije posamezniku plemenitijo po naložbenem sistemu in pripadajo le njemu.

Ta način omogoča, da se vzpostavi kombinacija dokladnega (t. i. pay as you go) sistema in naložbenega sistema, ki omogoča temelje za socialno varnost bodočih generacij upokojencev. Če je delovanje prvega stebra v glavnem odvisno od

demografskih gibanj in razmerja med aktivno in pasivno populacijo, je drugi steber odvisen od uspešnosti ali neuspešnosti naložb ter kapitalskega trga.

Zakon je opredelil dve obliki dodatnega pokojninskega zavarovanja:

- obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje in
- prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje.

Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje, kot ga ureja ZPIZ-1, spada med dodatna pokojninska zavarovanja. Njegove značilnosti so :

- vanj morajo biti vključeni zavarovanci, ki opravljajo posebno težka in zdravju škodljiva dela in zavarovanci, ki opravljajo dela, ki jih po določeni starosti ni moč uspešno poklicno opravljati,
- gre za obliko zavarovanja z obročnim vplačevanjem premije,
- gre za obliko zavarovanja, pri katerem zavarovanec prevzema naložbeno tveganje, z minimalnim zjamčenim izplačilom,
- gre za obliko zavarovanja z obročnim izplačevanjem zavarovalne vsote v obliki poklicne pokojnine oziroma znižane poklicne pokojnine.

Obvezno dodatno zavarovanje izvaja Sklad obveznega dodatnega zavarovanja, ki ga upravlja Kapitalska družba pokojninskega in invalidskega zavarovanja, d. d.

Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje je oblika dolgoročnega varčevanja, katerega namen je zapolniti finančno vrzel, ki nastane med dohodki v aktivni dobi in prejemki iz naslova I. pokojninskega stebra.

Glavne značilnosti prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, po katerih se le to loči od ostalih pokojninskih zavarovanj so:

- vanj se lahko vključijo samo zavarovanci oziroma uživalci pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja,
- gre za obliko zavarovanja z obročnim vplačevanjem premije,
- gre za obliko varčevanja, kjer višina premij v danih okvirjih znižuje davčno ali dohodninsko osnovo, prav tako so doseženi donosi na podlagi naložb oproščeni plačila davka na dobiček,
- gre za obliko zavarovanja, pri katerem zavarovanec prevzema naložbeno tveganje, z minimalnim zjamčenim izplačilom,
- izplačane pokojnine, prejete iz tega naslova, se všttevajo v davčno napoved posameznega leta.

5.2.3 Tretji steber

Tretji steber tvorijo individualna pokojninska varčevanja, vse oblike življenjskih zavarovanj, namensko bančno varčevanje, varčevanje v vrednostih papirjih, vzajemnih

skladih in podobno. Značilno za te oblike varčevanja je, da so te oblike varčevanja obstajale že pred sprejetjem pokojninske reforme, da si časovni okvir določi varčevalec sam ter da višina premije oz. vložka ni v ničemer vezana na morebitno davčno olajšavo. Izjema je le v primeru sklenitve dolgoročne police življenjskega zavarovanja, ki pod določenimi pogoji omogoča neobdavčeno izplačilo donosa.

Kot omenjeno je slabost tretjega stebra v tem, da ne obstajajo davčne olajšave, ki bi zniževale dohodninsko osnovo in s tem povečevalo zanimanje prebivalstva za samostojno varčevanje. Z vidika tveganosti oz. varnosti naložb, se bo posameznik odločal med različnimi oblikami varčevanja. Največjo varnost dajejo rentno zavarovanje, klasično življenjsko zavarovanje, obvezniški skladi, depozitne vloge, manjšo varnost pa delniški skladi oz. še bolj tvegani vrednostni papirji kot na primer opcijski vrednostni papirji. Vendar pa tveganost ni edina postavka, ki je za varčevalca pomembna, pomembna mu je tudi donosnost. Predvidena donosnost je pri rentnem zavarovanju in klasičnem življenjskem zavarovanju nizka, le med 3–5 % letnega donosa (Komel 2003, 2), mnogo bolj pa privlačnejša pri tveganih oblikah varčevanja, kot na primer v delniških skladih, kjer se dolgoročna donosnost giblje med 8 in 12 % (Kleindinst 2001, 47).

5.3 Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje

Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje predstavlja zbiranje denarnih sredstev na osebnih računih zavarovancev, vključenih v to obliko zavarovanja, z namenom, da se jim ob dopolnitvi določene starosti ali v drugih primerih, določenih v pokojninskem načrtu, zagotovijo dodatne pokojnine ali druge pravice, ki so določene v zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1, 293. člen). Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje se izvaja preko pokojninskih načrtov.

5.3.1 Pokojninski načrt

Pokojninski načrt določa pogoje za pridobitev pravic iz prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, vrsto in obseg pravic ter postopek za njihovo uveljavitev. Odobri ga minister za delo, družino in socialne zadeve, pokojninski načrt se nato vpiše v poseben davčni register s čimer se pridobijo davčne olajšave.

Pokojninski načrt mora v Sloveniji (ZPIZ-1, 296. člen) vsebovati: pogoje za vključitev v pokojninski načrt, določbo, da so pravice iz prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja neprenosljive ter določbo o prepovedi zastave police, višino premije oziroma način izračuna višine premije, način in roke plačevanja premije ter pravne posledice neplačevanja premije, opredeljeno mora biti tudi ali je pokojninski načrt namenjen individualnemu ali kolektivnemu pokojninskemu zavarovanju.

V zvezi z zavarovanjem mora pokojninski načrt obsegati:

- opredelitev zavarovanja kot zavarovanja, pri katerem zavarovanec prevzema naložbeno tveganje,
- naložbeno politiko,
- zjamčeni donos,
- višino stroškov,
- pogoje za pridobitev pravice dodatne starostne pokojnine,
- način izračuna odkupne vrednosti,
- način izračunavanja pokojnin,
- določbo, kateri izvajalec bo pokojnino izplačeval (ali izvajalec pokojninskega načrta ali pa bo izvajalec pokojninskega načrta v imenu in za račun zavarovanca sklenil pogodbo z zavarovalnico),
- pogoje za prenehanje zavarovanja pred pridobitvijo pravic do dodatne starostne pokojnine oziroma predčasne dodatne starostne pokojnine.

V Sloveniji pridobi zavarovanec pravico do starostne pokojnine praviloma le, če izpolni naslednje tri pogoje:

- dopolni 58 let,
- uveljavi pravico do pokojnine po predpisih o obveznem pokojninskem zavarovanju ter
- je v prostovoljno dodatno zavarovanje vključen najmanj 120 mesecev.

Ob tem pa je zakon predvidel možnost pridobiti dodatno starostno pokojnino tudi pred 58. letom starosti, in sicer kot predčasno dodatno starostno pokojnino pri naslednjih pogojih:

- če je bil zavarovanec vključen v pokojninsko dodatno zavarovanje 180 mesecev,
- je dopolnil 53 let,
- uveljavi pravico do pokojnine po predpisih o obveznem pokojninskem zavarovanju in
- je vključen v pokojninski načrt, ki zagotavlja pravico do predčasne starostne pokojnine.

Ko zavarovanec pridobi to pravico, mu upravljavec pokojninskega sklada na njegovo ime sklene polico življenjskega zavarovanja v vrednosti privarčevanih sredstev. Zavarovanec bo nato prejemal vsak mesec do svoje smrti rento; njena velikost pa je odvisna od privarčevanih sredstev in je določena na osnovi aktuarskih načel (Komel 2003, 3).

5.3.2 *Pokojninski načrt, ki ga financira delodajalec*

Delodajalec lahko oblikuje pokojninski načrt za svoje zaposlene in se zaveže, da bo v celoti ali delno plačeval premije za zavarovance, ki so se vključili v ta pokojninski načrt. Vsi zaposleni morajo za vključitev v pokojninski načrt imeti enake pogoje, ne sme pa biti to pogoj za sklenitev delovnega razmerja (Vodovnik 2001, 112). Pokojninski načrt prinaša davčne olajšave, vendar le v primeru, ko je vanj vključenih vsaj 51 % vseh zaposlenih v podjetju. Podjetje bo z zaposlenimi sklenilo pogodbo, in sicer z reprezentativnim sindikatom, s svetom delavcev ali na zboru delavcev.

5.3.3 *Davčne olajšave*

Dejansko gre za prenos davčnega bremena za fizične osebe. Plačilu davka se zavarovanec ne more izogniti, saj ga odvede ob izplačilu privarčevanih sredstev. Izplačila so oblikovana kot doživljenjska mesečna renta in jih je izplačevalec dolžan izplačevati do smrti zavarovanca, le ta pa prikazati to rento v vsakoletni dohodninski napovedi. Ugodnost navidezne olajšave zavarovanec doživi v času plačevanja premij prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, saj si lahko takrat vsako leto zniža davčno osnovo za plačano letno premijo. To bo naredil, če je sam, individualno pristopil k vzajemnemu pokojninskemu skladu ali pa je sklenil pogodbo s pokojninsko družbo ali zavarovalnico. Davčne olajšave pa lahko prejema tudi delodajalec, če je delno ali v celoti plačeval premije. Da bodo davčne olajšave zares stopile v veljavo, mora biti pokojninski načrt vpisan v posebni register pri Davčni upravi republike Slovenije. Zakon pri tem vsako leto določa višino minimalne premije in maksimalno davčno olajšavo, pri tem pa se upošteva še drugo določilo, da olajšava ne presega 5,844 % bruto osebnega dohodka zavarovanca.

V kolikor je zavarovanec pristopil individualno k pokojninskemu načrtu in ga sam financira, mu znesek celotne letne premije znižuje dohodninsko osnovo. V kolikor pa pokojninski načrt financira delodajalec v okviru kolektivnega pokojninskega načrta, pa davčne olajšave uveljavlja delodajalec:

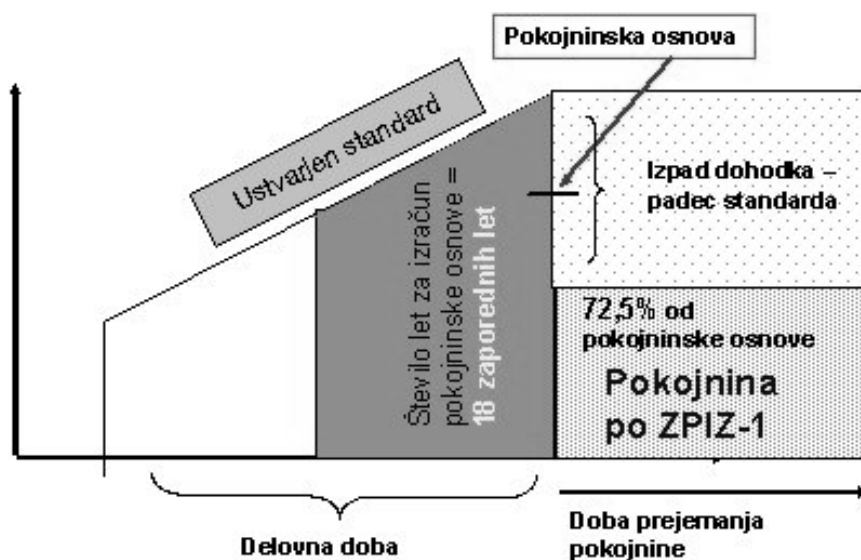
- premije se priznane kot olajšava pri davku na dohodek pravnih oseb (Zakon o davku od dohodka pravnih oseb),
- na premije namenjene za dodatno pokojninsko zavarovanje se ne plačajo socialni prispevki,
- ne šteje se za izplačilo plače (ni davka na plačilno listo).

5.3.4 *Študija primera*

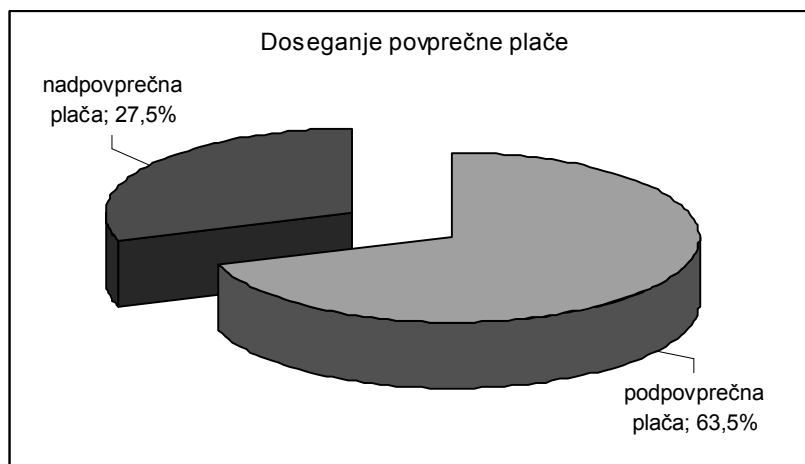
Za primer bom vzela osebo, moškega, ki je star 32 let, ima 10 let delovne dobe in zasluži povprečno plačo v Sloveniji za leto 2007, ki je znašala 1.284,20 EUR bruto oz.

834,17 EUR neto (Državni portal RS 2008). Ob neprekinjeni zaposlitvi bo 40 let delovne dobe dosegel v 62 letu starosti. Za preprost izračun višine bodoče mesečne pokojnine bom uporabil kar njegov mesečni dohodek. Na podlagi neto dohodka, bi njegova mesečna pokojnina bila 72,5 % od osnove, kar znese 604,77 EUR pokojnine. Ob upoštevanju 18-ih zaporednih let, ki se jih dejansko vzame za izračun povprečja in morebitnem kakšnem slabšem obdobju nizkih dohodkov, bi lahko hitro zaključili, da bo primanjkljaj prihodkov, glede na zadnjo plačo iz 27,5 %, naraslo na blizu 50 %.

Slika 5.3 Izgled učinka reforme

Oseba je vključena v pokojninski načrt enega od izvajalcev in ker lahko nameni mesečno 5,844 % od bruto OD (ter letno maksimalno 2.526,33 EUR (za 2007)), da pri tem uveljavlja poln prenos davčnega bremena, je njegova maksimalna mesečna premija prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja 73,59 EUR. Glede na prakso, ki velja v Sloveniji (Žnidaršič-Kranjc 2007) se ta znesek uvršča med višje zneske, ki pa nikakor ni dovolj velik. Pri tem je nujno omeniti, da 63,5 % zaposlenih prejema nižjo plačo od povprečne (Grošelj 2007), kar nam da vedeti, da lahko namenjajo za pokojninsko varčevanje kvečjemu še manjšo mesečno premijo. Pri tem pa se srečamo z drugo, izjemno pomembno dimenzijo, namreč socialno ogroženost zaposlenih z nizkimi dohodki, saj svoje prihodke porabljajo za nujne tekoče stroške in ne za premijo dodatnega pokojninskega zavarovanja.

Slika 5.4 Delež zaposlenih glede na povprečno plačo

Vir: Grošelj 2007.

Poglejmo si, koliko dodatne pokojnine bo po preteku 30 letnega varčevanja prejela oseba v našem primeru, če bi varčevala maksimalen znesek, ki ji še znižuje davčno osnovo.

Z mesečno premijo 73,59 EUR bi v 30-ih letih privarčeval 59.645 EUR. Ob upoštevanju aktuarskih izračunov bo naša oseba od svojega 62 leta naprej prejela 368 EUR (tabela 5.3) dodatne pokojnine.⁵ V izračunu je upoštevan 5 % donos, ter vsi stroški, ki nastanejo z upravljanjem premoženja. Ob predpostavki, da bo mesečna pokojnina iz obveznega zavarovanja približno 50 % sedanje neto plače, bo privarčevani znesek ob prikazanih pogojih še zadoščal za zapolnitev pokojninske luknje. Znesek, ki ga nakaže oseba za varčevanje znaša skoraj 9 % njegove neto plače, kar je veliko glede na ostale mesečne stroške.

Že samo malo spremenjeni pogoji za izračun, kjer je mesečna premija dodatnega pokojninskega zavarovanja nižja oz. čas varčevanja krajši ali pa prejemanje rente z bolj zgodnjim letom, nam pokaže, da se pokojninska luknja samo še povečuje.

Tabela 5.3 Rezultat pokojninskega varčevanja

Premija /EUR	Doba varčevanja/let	Privarčevan znesek/EUR	Renta/EUR
73,59	30	59.645	368
45,00	30	36.473	225
45,00	20	17.379	106

Vir:Generali zavarovalnica 2008.

⁵ Podatki temeljijo na izračunih izvajalca pokojninskega zavarovanja, vzajemni pokojninski sklad Leon, ki ga upravlja zavarovalnica Generali.

Iz ugotovitve izhaja, da bodo naši osebi privarčevana sredstva le pod določenimi pogoji zagotovila približno enak dohodek, ki ga prejema. Razlog se skriva lahko v prenizki premiji in s tem povezanimi prenizkimi davčnimi olajšavami ali pa v zakonskih omejitvah naložbene politike izvajalca (ZPIZ-1, ZZavar). Prav sporna omejitev naložbene politike je en od sporov strokovnjakov, saj ena stran zagovarja konzervativnost naložb z argumenti, da gre za pomembno socialno varnost udeležencev – varčevalcev, medtem ko na drugi strani zagovarjajo možnosti bolj tveganih naložb, kar utemeljujejo predvsem s časom, ki je na voljo varčevalcem ter predvsem prakso dolgoročnega varčevanja v državah z drugačnim pokojninskim sistemom, kot velja v Sloveniji in v delu Evrope (Kleindienst 2001, 44).

Zavarovanec ima za izplačilo svojih sredstev nekaj možnosti, ki jih zakon predvideva:

- izplačilo celotnega privarčevanega zneska v mesečnih obrokih od trenutka, ko nastopijo pravice do prejemanja pokojnine iz obveznega zavarovanja. Izvajalci običajno ne zaračunavajo nobenih izstopnih stroškov. Sredstva iz naslova dodatnega prostovoljnega pokojninskega zavarovanja se izplačujejo kot večna renta.⁶ Višina rente pa se všteva v dohodninsko osnovo, kjer pride do plačila davka, ki je bil pri plačilu premije odložen,
- izplačilo celotnega privarčevanega zneska v enkratnem znesku. V tem primeru nastopijo za zavarovanca določeni stroški. Najprej lahko nastopijo izstopni stroški izvajalca, nato bo izvajalec odvedel 25 % akontacijo prihodka, ostanek zneska bo verjetno povišal dohodninsko osnovo, kar bo zavarovanca najverjetneje pomaknilo v dohodninski lestvici navzgor, kar nadalje povzroči še dodatno znižanje privarčevanega zneska,
- v primeru izplačila pred pogoji za redno upokojitev, ima zavarovanec pravico do izplačila sredstev s strani izvajalca kadar koli, razen če je zavarovanec vključen kolektivni pokojninski načrt, potem velja 10 letna doba, ko zavarovanec lahko zahteva izplačilo sredstev. Pri tem je potrebno omeniti, da se v takšnem primeru pokojninsko zavarovanje zaključi,
- zavarovanec ima poleg izplačila celotnega zneska med dobo zavarovanja na razpolago tudi pravico do prenosa sredstev k drugemu izvajalcu. To lahko zavarovanec v okviru individualnega zavarovanja stori po treh letih od začetka pristopa.

⁶ Osnova za izračun večne (doživljenjske) rente je poleg privarčevanega zneska še starost ob upokojitvi ter aktuarske tablice smrtnosti.

5.3.5 Izvajalci pokojninskih načrtov

Pokojninski načrt dodatnega prostovoljnega pokojninskega zavarovanja lahko izvajajo le pokojninski skladi, ustanovljeni v skladu z reformnim zakonom ter zavarovalnice, ki imajo dovoljenje za opravljanje poslov življenjskega zavarovanja po zakonu o zavarovalništvu. Pokojninski skladi pa so lahko oblikovani kot vzajemni pokojninski sklad ali pa pokojninska družba.

Izvajalcem je skupna vsebinska storitev, saj je skoraj v celoti povzeta in predpisana po zakonu, zato v pokojninskih načrtih skoraj ni razlike, se pa med seboj razlikujejo predvsem v stroških, ki si jih zaračunajo skladi za opravljanje storitev, v zajamčenem donosu, ustanoviteljih in višini osnovnega kapitala.

Slika 5.5 Shema izvajalcev prostovoljnega dodatnega pokojninskega sistema

Vir: Vodovnik 2001, 112.

Odločitev o izbiri izvajalca je pomembna, saj gre za dolgoročno sklenjeno zavarovanje. Posebej je to v interesu zaposlenih, saj so le ti neposredno udeleženi v procesu in je izbira najboljšega izvajalca, z ustreznimi stroški, zajamčenim donosom, izkušnjami več kot pomembna.

Prikazano v tabeli 5.4, je bilo v Sloveniji decembra 2008 dvanajst izvajalcev dodatnega pokojninskega zavarovanja.

Tabela 5.4 Izvajalci pokojninskih načrtov, 2008

Vzajemni pokojninski skladi	Pokojninske družbe	Zavarovalnice
A III vzajemni pokojninski sklad, upravljavec: Abanka VPS Banke Koper, upravljavec: Banka Koper	Pokojninska družba A Skupna pokojninska družba	Zavarovalnica Triglav AS
Kapitalski vzajemni pokojninski sklad, upravljavec: Kapitalska družba Delta, upravljavec: Probanka Leon 2, upravljavec: Zavarovalnica Generali	Pokojninska družba Moja naložba	Prva osebna zavarovalnica
Zaprti vzajemni pokojninski sklad za javne uslužbenke, upravljavec: Kapitalska družba		

Vir: MDDSZ 2008.

Opravljanje prostovoljnih dodatnih pokojninskih zavarovanj obsega naslednje vrste poslov:

- sklepanje zavarovanj in zbiranje premij,
- upravljanje s premoženjem kritnega sklada oziroma vzajemnega pokojninskega sklada in
- izplačevanje pokojnin.

Zavarovalnice in pokojninske družbe lahko neposredno opravljajo vse zgoraj naštetе vrste poslov.

Vzajemni pokojninski skladi pa za razliko od ostalih izvajalcev, neposredno opravljajo samo posle zbiranja premij in upravljanja s premoženjem sklada v obdobju varčevanja. V obdobju črpanja pravic, vzajemni pokojninski sklad ne more neposredno opravljati poslov izplačevanja pokojnine, temveč mora upravljavec sklada v imenu in za račun zavarovanca skleniti ustrezno zavarovalno pogodbo z zavarovalnico ali s pokojninsko družbo.

5.3.6 Vzajemni pokojninski sklad

Vzajemni pokojninski sklad ni pravna oseba, temveč predstavlja premoženje, ki je financirano s sredstvi, zbranimi z vplačilom premij prostovoljnega dodatnega zavarovanja oziroma ustvarjenimi z upravljanjem s temi sredstvi in je namenjeno kritju obveznosti do zavarovancev prostovoljnega dodatnega zavarovanja.

Ustanovitelji vzajemnega pokojninskega sklada so en ali več delodajalcev ali finančne institucije, če pridobijo dovoljenje za ustanovitev vzajemnega pokojninskega sklada⁷ (Vodovnik 2001, 112). Premoženje vzajemnega pokojninskega sklada mora biti ločeno od premoženja tako osebe, ki je oblikovala pokojninski načrt, kot tudi od premoženja upravljavca vzajemnega pokojninskega sklada, saj je premoženje vzajemnega pokojninskega sklada v lasti članov sklada. Podlaga za določitev solastniškega deleža posameznega zavarovanca na premoženju vzajemnega pokojninskega sklada je število enot premoženja, obračunanih od premij, ki jih je v sklad vplačal zavarovanec, glede na število vseh enot premoženja v obtoku. Najmanjše število članov v skladu je 1.000 (ZPIZ-1, 307. člen).

Vzajemni pokojninski sklad se lahko oblikuje kot zaprt vzajemni pokojninski sklad ali kot odprt vzajemni pokojninski sklad. Zaprti skladi so tisti, katerega člani lahko postanejo zavarovanci le v primeru, da so v delovnem razmerju pri delodajalcu, ki je ustanovitelj sklada.

Upravljalci vzajemnega pokojninskega sklada so lahko:

- zavarovalnice, ki imajo dovoljenje za opravljanje poslov upravljanja pokojninskih skladov po Zakonu o zavarovalništvu,
- banke, ki imajo dovoljenje za opravljanje poslov upravljanja pokojninskih skladov po Zakonu o bančništvu,
- pokojninske družbe, ustanovljene po ZPIZ-1 in
- Kapitalska družba pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

5.3.7 Pokojninske družbe

Pokojninska družba je pravna oseba (za razliko od vzajemnega pokojninskega sklada) in je v bistvu specializirana oblika zavarovalnice, ki se od splošnih zavarovalnic razlikuje po naslednjem:

- organizirana mora biti kot delniška družba,
- pokojninska družba lahko opravlja samo zavarovalne posle prostovoljnega dodatnega zavarovanja,
- pokojninska družba mora imeti (razen v prvem letu) najmanj 15.000 zavarovancev.

Pokojninska družba mora pred vpisom v sodni register pridobiti dovoljenje za opravljanje dejavnosti prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja.

⁷ Če je ustanovitelj delodajalec, sprejeme pravila sklada in sklene pogodbo o upravljanju sklada z upravljavcem sklada, ki je pooblaščen zavarovalnica ali banka. Dobiti mora tudi dovoljenje Agencije za trg vrednostnih papirjev, ki ga izda, ko predhodno pridobi mnenje o izpolnjevanju vseh pogojev tudi od ministra pristojnega za delo.

Dovoljenje izda minister za delo na podlagi pozitivnega mnenja Agencije za zavarovalni nadzor. Poleg tega mora pokojninska družba za opravljanje dejavnosti izpolnjevati tudi ustrezne kadrovske zahteve, kot npr. imeti pooblaščenega aktuarja in izdelati mora pokojninski načrt.

Pokojninska družba lahko opravlja samo dejavnosti prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, kar pomeni:

- zbiranje premij prostovoljnega pokojninskega zavarovanja in vodenje osebnih računov zavarovancev,
- upravljanje s premoženjem pokojninske družbe,
- izplačevanje pokojninske rente,
- upravljanje z zaprtimi in odprtimi vzajemnimi pokojninskimi skladi.

5.3.8 Zavarovalnice

Pokojninski načrt lahko izvajajo tudi zavarovalnice, ki imajo dovoljenje za opravljanje poslov življenjskega zavarovanja po zakonu, ki ureja zavarovalništvo.

5.3.9 Kapitalska družba

Kapitalska družba, d. d., je organizirana kot delniška družba, katere edini ustanovitelj in lastnik je Republika Slovenija. Kapitalska družba d. d., upravlja in razpolaga z vrednostnimi papirji in drugimi sredstvi, pridobljenimi v postopku lastninskega preoblikovanja. Njen glavni namen je ustvarjati dodatna sredstva za pokojninsko in invalidsko zavarovanje z upravljanjem lastnega premoženja. Kapitalska družba, d. d., je s sprejetjem nove pokojninske zakonodaje dobila možnost ustanavljanja in upravljanja vzajemnih pokojninskih skladov, ki bodo opravljali dejavnost dodatnega pokojninskega zavarovanja (Kapitalska družba, d. d.). Družba upravlja štiri pokojninske sklade:

- prvi pokojninski sklad,
- sklad obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja,
- zaprti vzajemni pokojninski sklad za javne uslužbence in
- kapitalski vzajemni pokojninski sklad.

Prvi pokojninski sklad

Prvi pokojninski sklad (PPS) je posebna oblika pokojninskega sklada, ki ga v svojem imenu in za račun zavarovancev upravlja Kapitalska družba d. d.. Namenjen je kot kritje za izpolnitev obveznosti iz zavarovalnih polic dodatnega pokojninskega zavarovanja do zavarovancev - izplačilo pokojninske rente. Premija za pokojninsko rento se je zagotovila z zamenjavo pokojninskih bonov za točke zavarovalne police.

Obveznosti do zavarovancev iz naslova izplačil mesečnih pokojninskih rent na podlagi zakona nastopijo z dopolnjenim 60. letom starosti zavarovanca, za zavarovance, ki so bili na dan uveljavitve zakona, 13. 7. 1999, starejši od 55 let, pa je obveznost nastopila s 13. 7. 2004. V primeru smrti zavarovanca, obveznost izplačila nastopi takoj.

Sklad obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja

Novi zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ZPIZ-1 postopno ukinja štetje zavarovalne dobe s povečanjem (benefikacijo) in uvaja obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje.⁸ Gre za zavarovanje za poklicno pokojnino, ki ga izvaja Sklad obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja Republike Slovenije (SODPZ). Osnovni cilj je ne le nadomestiti sedanji sistem štetja zavarovalne dobe s povečanjem, pač pa oblikovati moderno in sodobnim gospodarskim razmeram prilagojeno poklicno zavarovanje, ki zavarovancem ponuja varnost in zanesljivost, delodajalcem pa omogoča upokojevanje starejših delavcev, preden to omogoča javni sistem pokojninskega zavarovanja.

Zaprta vzajemni pokojninski sklad za javne uslužbence

Namen ustanovitve Zaprtega vzajemnega pokojninskega sklada za javne uslužbence (ZVPSJU) je zbiranje sredstev iz dohodkov javnih uslužbencev na njihovih osebnih računih in skozi njihovo upravljanje zagotavljanje pravice do dodatne starostne pokojnine ali drugih pravic, določenih s pokojninskim načrtom. Je zaprt pokojninski sklad, dostopen samo javnim uslužbencem.

Kapitalski vzajemni sklad

Kapitalska družba ponuja tudi »klasičen« vzajemni pokojninski sklad, h kateremu lahko pristopi vsakdo, ki ima interes dodatno pokojninsko varčevati. Oseba mora izpolnjevati osnovni pogoj, ki zahteva, da je oseba uživalec pravic iz obveznega zavarovanja.

⁸ V obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje se morajo po zakonu obvezno vključiti zavarovanci, ki so 31. 12. 2000 imeli manj kot 25 let (moški) oziroma 23 let (ženske) pokojninske dobe in so na dan 1. 1. 2001 delali na delovnih mestih, kjer se je štela zavarovalna doba s povečanjem. Tisti zavarovanci, ki pa so imeli najmanj 25 let (moški) oziroma 23 let (ženske) pokojninske dobe, imajo še naprej pravico do štetja zavarovalne dobe s povečanjem.

6 UREDITEV POKOJNINSKIH SISTEMOV V EU

V Evropi sta se zgodovinsko razvila dva sistema pokojninskega zavarovanja. Prvi je tako imenovani Bismarckov sistem, drugi pa Beveridgov sistem pokojninskega zavarovanja.

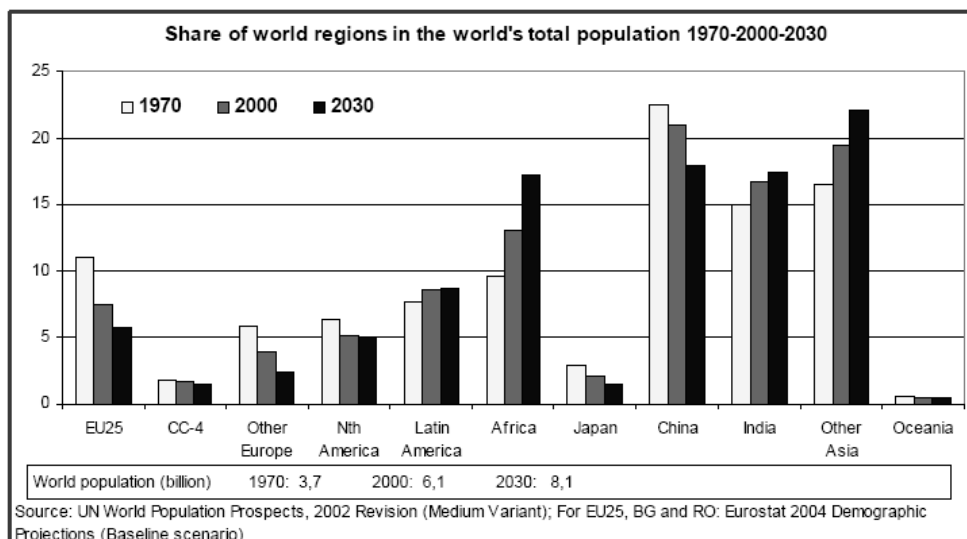
Bismarckov pokojninski sistem je nastal v Nemčiji, ki velja za zibelko sodobnih pokojninskih sistemov. Značilno za ta sistem je, da prispevke plačujejo delodajalci in delojemalci in da je višina pokojnine v veliki meri odvisna od dohodkov v določenem obdobju. Za ta sistem so značilne dokaj visoke pokojnine, ki se ne razlikujejo pomembno od prejemkov v aktivnem obdobju. Standard po upokojitvi naj bi ostal na približno enaki ravni kot pred njo. Ta sistem se je uveljavil še v Avstriji, Italiji, Belgiji, Franciji, Španiji in tudi v Sloveniji.

Beveridgov sistem pa temelji na razvoju pokojninskega zavarovanja v Angliji, kjer se je uveljavila minimalna pokojnina za vse državljane in bogata izbira dodatnih pokojninskih načrtov, s katerimi si posameznik za starost uredi in zagotovi višji standard. Bistvo sistema je v zagotavljanju socialnih pravic za pokrivanje minimalnih potreb tistim, ki nimajo drugih virov dohodka. Vsak državljan ima pravico do minimalne socialne varnosti v obliki enotne nacionalne pokojnine. Te pokojnine so mnogo manjše od pokojnin v državah z Bismarckovim sistemom in niso povezane z zaposlitvijo in višino dohodka (Šumah 2006, 12).

Težave s katerimi se srečujeta oba pokojninska sistema, predvsem pa Bismarckov, in postajajo zaskrbljujoče za celotno evropsko skupnost, temeljijo predvsem na demografskih spremembah. Če na to gledamo kot celoto, potem ne moremo mimo naslednjih dejstev (Komisija Evropskih skupnosti 2005, 2):

- leta 2003 je bil letni naravni prirastek v Evropi le 0,04 %,
- v številnih državah je priseljevanje postalo nujno za zagotavljanje rasti prebivalstva,
- stopnja rodnosti je povsod nižja od meje, ki je potrebna za obnovo prebivalstva (približno 2,1 otroka na žensko); v številnih državah članicah je padla celo pod 1,5 otroka na žensko,
- upad prebivalstva je še hitrejši in globlji, če se upošteva samo skupino aktivnega prebivalstva (15–64 let): med letoma 2005 in 2030 bo Unija izgubila 20,8 milijonov posameznikov,
- staranje bi lahko znižalo »potencialno letno rast« BDP v Evropi z 2–2,25 % danes na 1,25 % leta 2040.

Slika 6.1 Upad prebivalstva v Evropi, 1970–2030

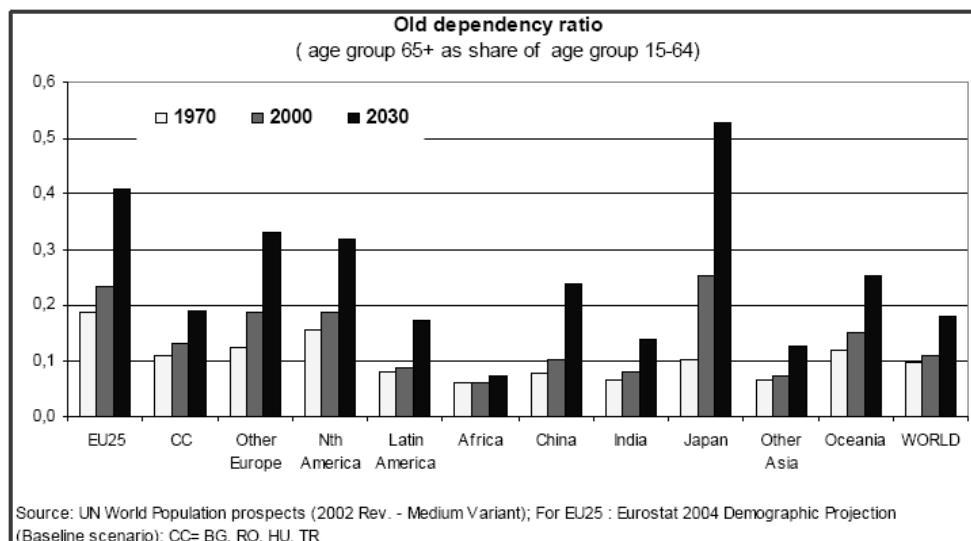

Vir: Komisija Evropskih skupnosti 2005, 13.

Kot kažejo predvidevanja, se bo odstotni delež prebivalcev EU-25 v razmerju s celotnim prebivalstvom zmanjšal iz 12 % leta 1970 na 6 % v letu 2030. Pritisk na pokojninske blagajne bo postal strahovito velik, posebej še ob upoštevanju, da se razmerje med zaposlenimi in upokojenci stalno poslabšuje. Te demografske spremembe so posledica treh temeljnih pojavov:

- stalno daljšanje življenjske dobe, ki se bo še nadaljevalo, poleg tega pa se bo zmanjšala razlika med pričakovano življenjsko dobo moških in žensk,
- število zaposlenih iz generacij, starejših od 60 let, se bo večalo do 2030, ko bodo otroci „baby-boom“ generacije postali „starejši“,
- stalna nizka rodnost, generacije „baby-boom“ so imele manj otrok kot prejšnje. Razlogi za nizko rodnost so številni: težave na poklicni poti, pomanjkanje in cena stanovanj, višanje starosti staršev ob prvem otroku, različna izbira študija, sprememba poklicnega in družinskega življenja. V nekaterih državah južne in vzhodne Evrope je stopnja rodnosti celo pod 1,3 otroka na žensko.

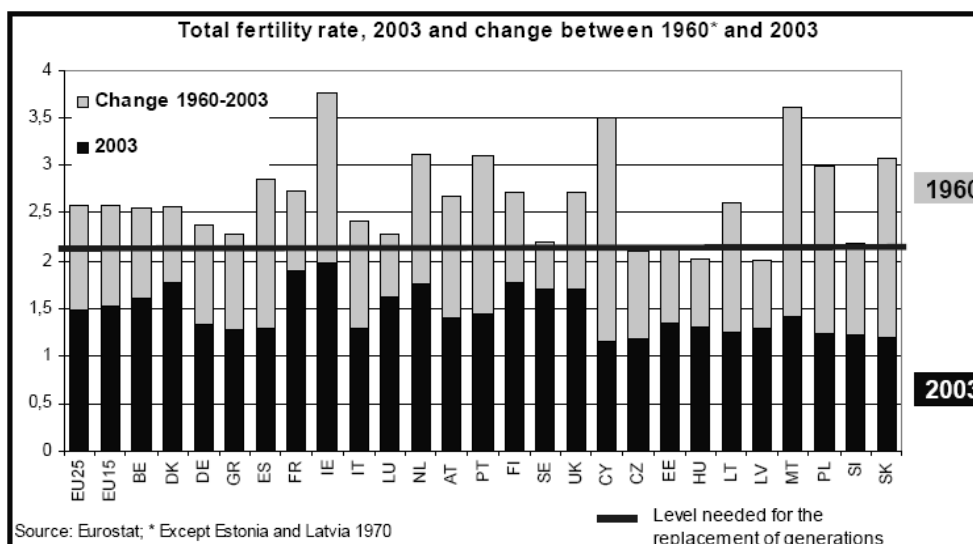
Slika 6.2 Naraščajoče število starejših od 65 let

Vir: Komisija Evropskih skupnosti 2005, 14.

Podatki iz slike 6.2. kažejo, da postaja delež starejših v populaciji globalni izziv za prihodnje tri desetletja z izjemo Afriškega kontinenta. Največ pritiskov lahko pričakujemo na Japonskem in v Evropski skupnosti. To nadalje pomeni, da problem ne obstaja le v Evropski skupnosti temveč, da se morajo vse razvijajoče regije soočiti na področju staranja prebivalstva s ponovnim pregledom institucionalnih sistemov in socialnih politik. Velik izziv predstavlja zaustavitev padca natalitete, saj je že v letu 2003 padla pod stopnjo enostavne reprodukcije.

Slika 6.3 Upad števila rojstev – konec reprodukcije

Vir: Komisija Evropskih skupnosti 2005, 20.

V nalogi bom v nadaljevanju predstavil Nemški model in ga primerjal s Slovenskim.

6.1 Značilnosti nemškega pokojninskega sistema

Zgodovinski dogodki ob združitvi obeh Nemčij so močno zaznamovali nemški pokojninski sistem. Usklajevanje dveh različnih sistemov in demografski pritiski ter negativen trend je povzročil neuravnoteženost med prihodki in izdatki v pokojninskem sistemu, zato je bila država prisiljena sprejeti reformo. Glede na demografski razvoj sistemu grozi, da bo po predvidevanjih v prihodnjih 40-ih letih na vsakega plačnika prispevkov za pokojnino prišel skoraj en upokojenec.

Leta 2001 je bila sprejeta pokojninska reforma, ki je močno spremenila ureditev na temelju reforme iz leta 1992. Po nemškemu ministru za delo, družino in socialne razmere Walterju Riesterju,⁹ imenovana Riesterjeva reforma, je skušala enoten pokojninski sistem spremeniti v več stebrnega. Poglavitni cilji Riesterjeve reforme so bili omejiti rast prispevnih stopenj, znižati višino pokojnine ter povečati vlogo poklicnega in privatnega pokojninskega zavarovanja. Sistem PAYG je bil tako delno nadomeščen z naložbenim sistemom (Šumah 2006, 33).

Javni pokojninski sistem temelji na PAYG sistemu in pokriva pretežni del zaposlenih. Kar 96 % populacije nad 65 let v celoti ali deloma prejema pokojnino iz javnega pokojninskega zavarovanja. Poleg tega pa je pokojninski sistem zaenkrat učinkovit, saj le 6 % prejemnikov pokojnin prejema manj kot povprečno 50 % prihodkov (Peaple 2004, 7).

Reforma iz leta 1992 je predvidela, da se bo upokojitvena starost, ki je znašala 63 let za moške in 60 let za ženske, v letih med 2001 in 2012, postopoma izenačila na 65 let. Ravno z namenom zagotavljanja vzdržnosti pokojninske blagajne ter pokojninskega sistema na splošno, je leta 2001 s popravkom reforme iz leta 1992, prišlo do bistvenih popravkov. Glavne značilnosti so (Börsch-Supan in Wilke 2003, 27):

- pokojnine so vezane na delovno dobo, na vplačane prispevke v celotnem obdobju zaposlitve in starostjo ob upokojitvi. Upokojenec tako dobi ob dopoljenih 45 letih zavarovalne (delovne) dobe, 70 %¹⁰ neto povprečne plače trenutno zaposlenega. Ta delež se z Riesterjevo reformo postopoma znižuje in naj bi se do leta 2030 znižal na 45 % povprečne plače,

⁹ Kot minister je v vladi Gerharda Schroederja deloval v letih med 1998 in 2002.

¹⁰ Standardna nadomestitvena stopnja ne odraža razmerja med pokojnino in zadnjo plačo pred upokojitvijo, ampak se izračuna glede na pokojnino zavarovanca, ki ima zbranih 45 točk in so deljene s povprečno neto plačo vseh zaposlenih (Börsch-Supan in Wilke 2003, 27).

- poleg tega pa je reforma prinesla določitve, s katerimi je določila višino prispevnih stopenj, in sicer se prispevna stopnja do leta 2002 ne sme zviševati nad 20 % in do leta 2030 nad 22 %,
- kot tretja temeljna značilnost reforme pa se kaže v spodbujanju dodatnih prostovoljnih zavarovanj. Ta zavarovanja so lahko poklicna ali privatna, spodbujanje države pa se kaže v davčnih olajšavah in subvencijah.

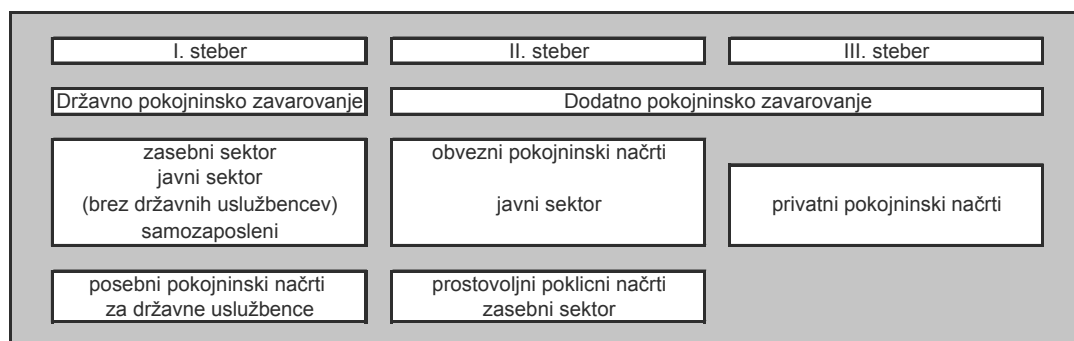
Reforma pokojninskega sistema je bila nujna, saj je tako kot v drugih državah prišlo do upada natalitete, demografskih sprememb in naraščajočih finančnih stroškov sistema, predvsem zaradi vključevanja državljanov bivše vzhodne Nemčije v pokojninski sistem dotedanje zahodne Nemčije.

Marca 2007 je prišlo do popravkov ureditve pokojninskega sistema, predvsem pri upokojitveni starosti. Starostna meja za minimalno starostno pokojnino se bo med leti 2012 in 2029 postopoma dvigovala iz sedanjih 65 let na 67 let. To pomeni, da se bo po letu 2012 vsem, ki niso plačevali prispevkov polnih 45 let, starostna upokojitev postopoma dvigovala do 67 leta starosti (Deutsche-Rentenversicherung 2008). Skozi ta dvig naj bi se zagotovilo, da bodo aktivne generacije tudi v prihodnje z obveznimi prispevki zadovoljivo polnile pokojninsko blagajno. Razlog za spremembe leži v demografskih spremembah. Nemci živijo dalj kot prej in s tem je tudi prejem pokojnin daljši. Od leta 1960 se je doba izplačevanja rent povečala pri moških za pet let, skupno prejemajo rento v povprečju 15 let, pri ženskah se je podaljšala doba za devet, skupno jo prejemajo v povprečju 20 let.

6.2 Struktura nemškega pokojninskega sistema

Pokojninski sistem v Nemčiji je razdeljen na tri stebre (slika 6.3). Prvi predstavlja državno pokojninsko zavarovanje in obsega približno 80 % vseh pokojnin, drugi predstavlja podjetniško pokojninsko zavarovanje in vključuje 47 % vseh zaposlenih, tretji pa je prostovoljno pokojninsko zavarovanje. Predpostavka za prejemanje pokojnine je plačevanje prispevkov, pokojnina je odvisna od višine prispevkov.

Slika 6.4 Struktura nemškega pokojninskega sistema

Vir: Börsch-Supan in Wilke 2003, 9.

6.2.1 Državno pokojninsko zavarovanje

Državno pokojninsko zavarovanje je še vedno najpomembnejša oblika varstva starejših prebivalcev. Nemški državni pokojninski sistem (Gesetzliche Rentenversicherung, GRV) pokriva 85 % zaposlenih. Obvezno pokojninsko zavarovanje izvajajo različne zvezne in regionalne ustanove. Prispevki javnega pokojninskega zavarovanja pokrivajo 63 % potrebnih sredstev za izplačilo pokojnin, preostalih 37 % pa se financira iz proračuna in davkov (s pomočjo dela »ekološkega« davka in ene odstotne točke DDV-a) (Peaple 2004, 11).

Višina mesečnega zneska pokojnine se izračuna z zmnožkom treh dejavnikov, in sicer osebne plačilne točke, pokojninski faktor in sedanja vrednost pokojnine:

- osebne plačilne točke se izračunavajo za vsa leta, ko je posameznik plačeval prispevke v pokojninsko blagajno. Je vsota razmerij med mesečno plačo posameznika in povprečnimi mesečnimi plačami na letni ravni. Indeks se izračunava tudi za obdobja, ko posameznik ni plačeval prispevkov (npr. čas študija, nezaposlenosti in služenje vojaškega roka),
- pokojninski faktor je enostaven. V primeru redne starostne pokojnine je njegova vrednost enaka 1,
- sedanja vrednost pokojnine predstavlja mesečni znesek pokojnine, ki se izplača posamezniku za vsako doseženo vrednost pokojninske točke. Ta količnik je enak za vse vrste pokojnin, vendar je različen za zavarovance vzhodnega in zahodnega dela države.

6.2.2 Dodatno pokojninsko zavarovanje

Zmanjšan obseg javnega sistema je nadomeščen s povečanjem privatnega pokojninskega zavarovanja. Vsak zavarovanec, ki bi želel sam varčevati za lastno pokojnino, dobi za to od države finančno podporo. Na ta način skuša država v sistem lastnega varčevanja za pokojnino pritegniti čim širši krog prebivalstva. Sedaj je v veljavi režim odložene obdavčitve, ko prispevki in donosi niso obdavčeni, so pa v celoti obdavčene vse vrste pokojnin.

Z Riesterjevo reformo leta 2001 je država z namenom povečanja obsega poklicnega pokojninskega zavarovanja uvedla dve vrsti spodbud: subvencije in davčne olajšave v obliki odbitka pred obdavčljivo osnovo (Börsch-Supan in Wilke 2003, 10). Do ene izmed omenjenih dveh spodbud so upravičeni vsi zaposleni in samozaposleni, ki plačujejo pokojninske prispevke v okviru pokojninskih načrtov, država pa nato izbere, katera oblika je za posameznika bolj primerna.

Država subvencionira določen znesek, največ do mejne vrednosti za odmero prispevka, ki znaša okoli 5.100 EUR na mesec za zahodni del in 4.250 EUR za vzhodni

del Zvezne republike Nemčije. S pokojninsko reformo je pokojninski sistem dopolnjen s sistemom dodatne pokojnine, ki je podprta s strani države.

Kot alternativo država ponuja tudi olajšave v obliki znižanja davčne osnove na zavarovanca kot tudi tako imenovano Riesterjevo podporo (tabela 6.1).

Tabela 6.1 Državne spodbude za dodatno pokojninsko zavarovanje

Obdobje	Minimalna varčevalna stopnja (delež bruto plače)	Podpora za posameznika (v EUR/ leto)	Dodatna subvencija za vsakega otroka (v EUR/leto)	Najvišji znesek davčne olajšave (v EUR/leto)
2002–2004	1 %	38	46	525
2004–2006	2 %	76	92	1050
2006–2008	3 %	114	138	1575
Od 2008 naprej	4 %	154	185	2100

Vir: Börsch-Supan in Wilke 2003, 31–32.

6.2.3 Oblike dodatnega pokojninskega zavarovanja

Poklicni pokojninski načrti so prostovoljni. Prispevki poklicnih pokojninskih načrtov predstavljajo le 5 % vrednosti vseh pokojninskih prihodkov. Oblikovani so na pobudo delodajalca, financirajo se po naložbenem načelu. Država je z reformo uvedla razne davčne stimulacije in ugodnosti s katerimi želi povečati obseg dodatnega pokojninskega varčevanja.

Tabela 6.2 Vrste poklicnih pokojninskih načrtov

Poklicni pokojninski načrti				
Pokojninski skladi	Podjetniška pokojninska blagajna	Neposredno zavarovanje	Knjižne rezerve	Podporni skladi

Vir: Šumah 2006, 38.

Poklicne pokojninske načrte, katera zgodovina obstoja in delovanja je zelo bogata, kot dodatno pokojninsko zavarovanje za svoje zaposlene organizirajo delodajalci. Gre predvsem za prostovoljne oblike pokojninskega zavarovanja. Redki so poklicni pokojninski načrti, ki jih zagotavlja kolektivna pogodba med delodajalci in zaposlenimi, zato se tudi število zaposlenih, ki je vključeno znotraj poklicnega pokojninskega načrta, razlikuje med panogami.

V Nemčiji trenutno obstaja pet vrst poklicnih pokojninskih načrtov, ki se med seboj razlikujejo tudi po različnih kombinacijah davčnih ugodnostih. Do spodbud, ki so bile uvedene z Riesterjevo reformo, so upravičeni le tisti zavarovanci, ki se odločijo za

pokojninsko varčevanje v treh poklicnih načrtih: v *pokojninskih skladih*, v *podjetniških pokojninskih blagajnah* ali v *neposrednih zavarovanjih*. Davčna ugodnost, ki pripada posameznemu načrtu, je odvisna od izbrane oblike davčne ugodnosti in načina obdavčitve, ki so opisane na prejšnji strani.

Pokojninski sklad

Pokojninski sklad je nova oblika poklicnega pokojninskega načrta, ki je bila predstavljena z Riesterjevo reformo. Pokojninski sklad lahko ustanovi eno podjetje, več podjetij ali finančna institucija (banka, zavarovalnica). Sredstva sklada so ločena od ostalih sredstev podjetja, sklad pa je ustanovljen kot investicijski sklad. Do 100 % kapitala pokojninskega sklada je lahko naloženega v vrednostne papirje. V skladu s pravilom »prudent man rules«, morajo pokojninski skladi jamčiti nominalno stopnjo donosa 0 %, pričakovati pa je, da bo zaradi razširitve pokojninskih skladov, v prihodnosti postavljenih še več pravil poslovanja. Davčne ugodnosti Pokojninskih skladov so podobne ugodnostim iz Podjetniške pokojninske blagajne, vendar pa pri pokojninskih skladih ni mogoče pridobiti davčne ugodnosti v obliki enotnega 20 % davka. Prispevki so neobdavčeni do višine 4 % plače, do zgornje meje 54.000 EUR letne plače. Če posameznik prispevke plačuje iz neto plače, lahko pridobi Riesterjevo podporo (Rakar 2004, 23).

Podjetniške pokojninske blagajne

Podjetniške pokojninske blagajne so oblika zavarovanja, ki vključuje tudi življenjsko zavarovanje, vendar je omejeno na zaposlene enega ali več podjetij ali celo panogo. Delodajalec v korist zaposlenega vplačuje prispevke v pokojninsko blagajno, vendar pa so sredstva ločena od podjetja. Prispevke lahko plačujejo tudi zaposleni sami. Pokojninska blagajna s prispevki in njihovimi donosi oblikuje sklad, iz katerega se financirajo prihodnje pokojnine. Največ 35 % sredstev sklada je lahko naloženih v vrednostne papirje. S pokojninsko reformo leta 2001 so bile tudi za ta načrt uvedene davčne ugodnosti. Prispevki so neobdavčeni do zneska v višini 4 % plače, ki od leta 2008 naprej znaša 2.160 EUR (tabela 6.1). Ko je omenjena meja presežena, so prispevki obdavčeni s fiksnim 20 % davkom. Pokojnine so obdavčene ob izplačilu.

Neposredno zavarovanje

Neposredno zavarovanje je pokojninski načrt, kjer delodajalec sklone individualno ali skupinsko zavarovanje z določeno zavarovalnico, prispevke pa plačuje zaposleni sam ali skupaj z delodajalcem. Država spodbuja delodajalce in zaposlene k varčevanju v tem pokojninskem načrtu, tako da so prispevki do 1.752 EUR obdavčeni le z enotnim 20 % davkom. Do leta 2008 iz tega naslova ni potrebno odvajati prispevkov za socialno varnost. Če posameznik prispevke plača iz svoje neto plače, je upravičen do pridobitve

Risterjeve podpore v obliki subvencije (npr. do zneska 154 EUR v letu 2008) z dodatno možnostjo pridobitve davčne olajšave v obliki odbitka pred davkom. Če je bila ob plačilu prispevkov izbrana možnost 20 % enotnega davka, je v fazi črpanja pokojnina skoraj neobdavčena. Obdavčen je le del pokojnine, ki predstavlja donose pokojninskega sklada in se s starostjo spreminja. V primeru uporabe Riesterjevih podpor, je v skladu z reformnim zakonom v enkratnem znesku mogoče izplačati le 20 % pokojnine.

Individualno pokojninsko zavarovanje je prostovoljno. Posameznik lahko sredstva investira v različne oblike pokojninskega zavarovanja, v investicijske sklade in na bančne račune. Pripravljenost za varčevanje je med zavarovanci relativno majhna, saj so prihodki iz javnega pokojninskega sistema še dovolj visoki. Vendar se ti prihodki realno manjšajo, zato je država v želji po čim večji vključenosti prebivalstva, tudi na tem področju z reformo uvedla državne subvencije in davčne olajšave. Le te pa so v primerjavi z ostalimi oblikami nekoliko nižje.

Knjižne rezerve

Knjižne rezerve so najbolj privlačna oblika pokojninskih načrtov, ki jih oblikujejo delodajalci. Delež knjižnih rezerv trenutno znaša 58 % vseh sredstev v poklicnih pokojninskih načrtih. Delodajalec v bilanci podjetja oblikuje rezerve, ki so namenjene pokrivanju prihodnjih pokojnin. To pomeni za podjetje dodatno prednost, saj predstavlja strošek, ki mu zmanjšuje osnovo za odmero davka. Najvišji letni transfer v pokojninske rezerve, ki ga prizna davčna oblast, je enak sedanji vrednosti bodočih pravic, zmanjšani za sedanjo vrednost bodočih letnih prispevkov. Pokojninska sredstva so dodatno zavarovana pri Pokojninskem zavarovalnem skladu, ki v primeru bankrota podjetja jamči za pokojnine, da tako ne pride do izgub teh pokojninskih sredstev. Pokojnina, ki jo posameznik pridobi, je v okviru dohodnine polno obdavčena (Šumah 2006, 38).

Podporni skladi

Podporni skladi so, tako kot knjižne rezerve, oblika notranjega financiranja pokojninskega načrta. V poklicnih pokojninskih načrtih predstavljajo 8 % sredstev. Podporni sklad lahko sam upravlja s sredstvi ali pa zaupa sredstva za upravljanje zavarovalnici. V primeru, da ga upravlja zavarovalnica, mora podjetje skleniti pozavarovalno polico, sredstva pa morajo zadoščati za pokrivanje vseh obveznosti po aktuarskih načelih. Največja prednost tega pokojninskega načrta je v tem, da so prispevki delodajalca neomejeni in se podjetju v celoti štejejo kot strošek. Da bi znižali stroške upravljanja, se za to obliko poklicnih pokojninskih načrtov odločajo predvsem mala in srednja podjetja. Pokojnine so zavarovane pri Pokojninskem zavarovalnem skladu. Pokojnine, ki izhajajo iz pokojninskega načrta, so v celotni obdavčene z dohodnino (Šumah 2006, 39).

6.3 Primerjava med slovenskim in nemškim pokojninskim sistemom

Oba sistema, tako slovenski kot nemški, temeljita na enakem sistemu obveznega zavarovanja. Višina pokojnine je različna, saj je v obeh državah vezana na višino plač. Dejstvo je, da so pogoji za pridobitev polne starostne pokojnine v Sloveniji za zavarovance bolj ugodni kot za zavarovance v Nemčiji. Medtem, ko je zavarovanec v Sloveniji do polne starostne pokojnine upravičen že pri 58 letih starosti in 40 letih pokojninske dobe, je pogoj v Nemčiji 65 let starosti in 45 let delovne dobe. Posledično lahko sklepamo, da se zaradi ostrejših pogojev sistem ohranja lažje in manj obremenjuje s prispevki aktivno prebivalstvo, ki ima več možnosti za varčevanje oz. porabo sredstev po lastni izbiri. V nadaljevanju sledi še nekaj podobnosti:

1. Način financiranja v Nemčiji:
Zasebni sektor in samozaposleni se financirata po principu sistema medgeneracijske pogodbe in iz proračuna, javni sektor se financira iz proračuna.
2. Način financiranja v Sloveniji:
I. steber pokojninskega sistema se financira po principu sistema medgeneracijske pogodbe oz. dokladnemu sistemu (financirajo ga zavarovanci, delodajalci in Republika Slovenija tudi iz kapitalskega sklada pokojninskega in invalidskega zavarovanja). II. in III. steber pa se financirata po naložbenem sistemu financiranja (financirajo ga zavarovanci oz. delodajalci).
3. Obdavčitev pokojnin:
Za oba sistema velja, da gre za prenos davčnega bremena, kar pomeni, da ob plačilu premij le te znižujejo davčno osnovo, ob prejemanju obrokov dodatne pokojnine pa lete povečujejo dohodninsko osnovo.
4. Minimalna pokojnina:
V obeh državah je predvidena za osebe z nepopolno delovno dobo in z nizkim dohodkom znotraj le-te, nad 65 letom starosti.
5. Predčasna upokojitev:
Če se je posameznik upokojil pred z zakonom določeno starostjo potrebno za redno upokojitev (65 let za oba spola v Nemčiji, 38 za ženske oz. 40 za moške v Sloveniji) oz. po njem, ima to za posledico ustrezno znižanje oz. zvišanje odstotnega deleža od pokojninske osnove, ter za vsak mesec še dodatne odtegljaje izražene v odstotkih.
6. Poklicna pokojninsko zavarovanje:
Za Nemčijo je značilnih 5 oblik možnih poklicnih načrtov, najbolj razširjena oblika pa so knjižne rezerve. Vključenih je okoli 50 % zaposlenih. Delež

pokojnine poklicnega zavarovanja v celotni pokojnini posameznika znaša v povprečju manj kot 10 %. V Sloveniji obstaja dodatno (obvezno) pokojninsko zavarovanje za zavarovance, ki opravljajo dela, katerih po določeni starosti ni mogoče več opravljati ali dela, ki so škodljiva zdravju. Sicer pa v Sloveniji obstajata dejansko dve obliki (prostovoljnih) pokojninskih načrtov: individualni in kolektivni ter se razlikujeta po tem, kdo plačuje premije in kdo je upravičen do davčnih olajšav.

7 SKLEP

Evropa se danes sooča z demografskimi spremembami, ki so po svojem obsegu in teži brez primere. Kot sem opisal že v 6. poglavju, je bil leta 2003 letni naravni prirastek v Evropi le 0,04 %, v številnih državah članicah je padla celo pod 1,5 otroka na žensko, kar resno ogroža enostavno reprodukcijo (slika 6.3).

7.1 Odziv na demografsko problematiko

Hkrati je to tudi znak, da družine, ki so strukturno različne, a še vedno osnovna sestavina evropske družbe, ne najdejo okolja, ki bi jih spodbujalo k vzgoji večjega števila otrok. Če bi Evropa želela obrniti trend demografskega upadanja, bi morale javne politike bolj spodbujati družine ter ženskam in moškim omogočiti uskladitev družinskega in poklicnega življenja. Edino spremembe zakonodaje, ne le na področju socialne temveč tudi na področju delovne zakonodaje, bo prineslo tudi spremembe v demografski problematiki.

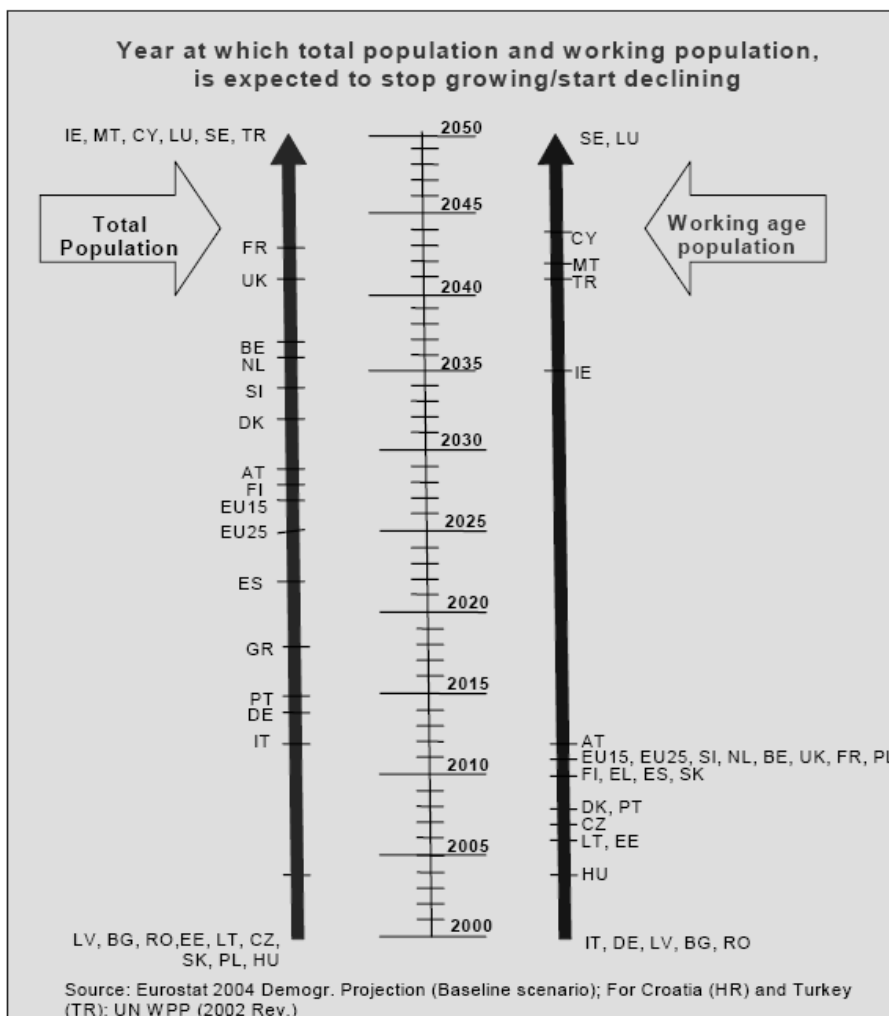
Tabela 7.1 Projekcija števila prebivalcev v Evropi, 2005–2030

Leto	2005	2025	2030
Število prebivalcev/ mio	458	469	468

Vir: Komisija Evropskih skupnosti 2005, 2.

Vidimo, da bo število prebivalcev nekaj časa še naraščalo, potem pa bo sledil padec. Ta upad je še hitrejši in globlji, če se upošteva samo skupino aktivnega prebivalstva (15–64 let): med letoma 2005 in 2030 bo Evropa izgubila 20,8 milijonov posameznikov, kar predstavlja nevarnost, da bi staranje lahko znižalo potencialno letno rast BDP v Evropi z 2–2,25 % danes, na 1,25 % leta 2040. Prizadeta bi bila tudi podjetništvo in iniciativa v naši družbi (Komisija Evropskih skupnosti 2005, 2).

Slika 7.1 Pričakovanje upada prebivalstva v Evropski skupnosti, 2005–2050

Vir: Komisija Evropskih skupnosti 2005, 19.

Javne evropske in nacionalne politike morajo torej upoštevati demografske spremembe. V vedno večjem številu držav članic je ta prilagoditev že postala prednostna naloga politike. Da bi nadomestila predvideni upad delovno sposobnega prebivalstva, Unija zagovarja večje zaposlovanje, zlasti žensk in starejših delavcev, pozorna je na politiko zaposlovanja mladih, ki postajajo redki vir, spodbuja vlaganje v človeški kapital in dvigovanje ravni proizvodnje z gospodarskimi reformami, raziskavami in inovacijami. Povsod v Evropi so prisotni vzroki za staranje, okoliščine pa so različne (Komisija Evropskih skupnosti 2005, 4):

- Unija nima več »demografskega motorja«; države članice, kjer se prebivalstvo ne bo zmanjšalo pred 2050, predstavljajo le majhen delež celotnega prebivalstva Evrope;
- priseljevanje je nedavno ublažilo posledice pomanjkanja rojstev in se kaže kot edino možnost pri povečevanju števila prebivalstva; to pomeni, da je treba

zagotoviti učinkovite in transparentne mehanizme sprejema državljanov iz tretjih držav;

- stanje v državah kandidatkah demografska nasprotja povečuje; napovedi za Bolgarijo in Romunijo kažejo negativno rast (-21 % in -11 % do 2030); podobno kažejo napovedi ZN za Hrvaško (-19 %). Nasprotno se bo turško prebivalstvo povečalo za več kot 19 milijonov med 2005 in 2030 (+25 %).

V družbi prihaja tudi do pomembnih strukturnih sprememb: strukture družin se razvijajo; več je/bo »starajočih se delavcev« (55–64), starejših (65–79) in ostarelih (80+), manj pa otrok, mladih in delovno sposobnih odraslih. Prehodi med različnimi starostnimi obdobji so postali bolj zapleteni: to je predvsem primer mladih, ki kasneje dosežejo določene življenjske prelomnice, kot so konec študija, zaposlitev in prvi otrok (Komisija Evropskih skupnosti 2005, 3).

Za Slovenijo podatki kažejo, da se starostna struktura prebivalstva spreminja, in sicer je projekcija deleža prebivalstva starejših od 65 let prikazana v tabeli:

Slika 7.2 Delež prebivalstva starejših od 65 let

Leto	Delež
2004	15,2 %
2010	16,5 %
2020	20,6 %
2030	25,3 %
2050	31,2 %

Vir: MDDSZ 2006, 42.

Od tod tudi v Sloveniji razlogi za zahteve in potrebe po daljši delovni dobi (daljšem plačevanju prispevkov) ter kasnejši starostni upokojitvi. K temu poleg manjše rodnosti pripomore še podaljševanje življenja – ljudje živijo dlje in upokojenci dlje prejemajo pokojnine.

Tudi v Sloveniji je ta problem dobro ozaveščen, zato so že bili sprejeti nekateri ukrepi. Pri zaposlitveni politiki bi si morala Slovenija prizadevati za povečanje stopnje zaposlenosti, pri čemer naj bi se usmerili v zaposlovanje mladih in starejših. Medtem, ko bi višja rodnost pozitivno na razmere vplivala šele dolgoročno, pa so v Sloveniji že uvedene nekatere spodbude za kasnejše upokojevanje in ovire za predčasno upokojevanje. Nujno je povečati delež zaposlenih v starostni skupini med 55 in 64 letom, saj je v Sloveniji ta delež v letu 2005 le 30 % (letu 1983 je bilo okoli 60 % delovno aktivnih moških v starostni skupini od 50 do 59 let (MDDSZ 2005, 12), kar predstavlja enega najnižjih v Evropi (povprečje v Evropski skupnosti je preko 44 %

(Zupančič 2007). Pokojninska politika naj bi spodbujala kasnejše upokojevanje, dodatno pokojninsko zavarovanje in varčevanje za starost.

Pri zaposlitveni politiki se uresničuje en izmed strateških ciljev razvoja, ki jih je sprejela vlada RS leta 2005 (MDDSZ 2005, 14) in govori o trajnostnem obnavljanju prebivalstva. Gre za ukrepe, ki so ključni pri odločanju za večjo rojstvo, kot na primer: ukrepi za večjo zaposlenost, ustrežnejše reševanje stanovanjskih vprašanj, lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, hitrejše končanje študija in čim prejšnji vstop na trg dela. Naj naštejemo nekaj ukrepov, ki se že izvajajo:

- mladi do 26 leta so prednostna skupina za vključevanje v program aktivnega politike zaposlovanja,
- povračilo prispevkov delodajalcu, če zaposli mladega brezposelnega,
- povračilo prispevkov, če zaposli mladega iz suficitarnih poklicev,
- mlade, prijavljene več kot 6 mesecev na zavodu za brezposelne, usmeri v program aktivne politike zaposlovanja,
- motivacija mladih brez strokovne izobrazbe za izobraževanje, in drugi.

Slovenija se zaveda nizkega deleža zaposlenosti starejših, zato je v jeseni 2006 pristopila k izdelavi nacionalne strategije aktivnega staranja, ki predstavlja akcijski načrt aktivnega staranja na področju zaposlovanja. Omenjena strategija predstavlja dopolnilo k Strategiji varstva starejših do leta 2010.

V njej zasledimo prednosti zaposlovanja starejših oseb. Sem nedvomno sodijo izkušnje in bogate socialne mreže starejših, zanesljivost in preudarnost, razvijanje mentorskih odnosov ter izredno dragocen prenos znanja ter izkušenj na mlajše. Med pomembnejše akcijske ukrepe strategije sodijo med drugim:

- ukrepi uvajanja t. i. »medgeneracijskega managementa« ter s tem povezano pospeševanje kulture usposabljanja – HR management za starejše,
- uveljavljanje prijaznega delovnega časa in prilagoditve delovnega mesta,
- ustrezen odnos delodajalca do vlaganja v delavca (vladna podpora, andragoški centri),
- podeljevanje certifikatov kakovosti – »Starejšim prijazno podjetje«,
- uvedba izobraževalnih računov pri delodajalcu,
- sprejetje strategije vseživljenjskega učenja,
- izobraževanje starejših (in mlajših) oseb za delo in sožitje generacij na delovnem mestu.

Predvsem delodajalci bodo morali v bodoče spremeniti splošno zakoreninjeno stereotip o vlogi starejše populacije v družbi ter v delovnem življenju. Delodajalec se mora zavedati, da zaposlena starejša oseba zaradi staranja značilnih specifičnosti, dodatnih zahtevanih usposabljanj in investicij v znanje ne predstavlja zgolj strošek na

krajši rok, temveč dodano vrednost ter gonilno silo konkurenčnosti ter produktivnost podjetja na dolgi rok (Zupančič 2007). Delovna zakonodaja kot tudi pokojninska reforma, brez spremenjene mentalitete, sama po sebi ne bosta uspešni.

7.2 Zaključek

Slovenska pokojninska reforma iz leta 2000 je močno zaostriła pogoje upokojevanja ter s tem glavne karakteristike obveznega javnega pokojninskega sistema. Konceptualno se je pojavil in je postal sestavni del pokojninskega sistema prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje s kolektivno ali individualno obliko pristopa. To naj bi ljudem zagotovilo dodatne prejemke in ublažilo izgubo na račun reforme obveznega pokojninskega zavarovanja. V programe dodatnega pokojninskega zavarovanja je vključenih 53 % vseh zaposlenih. Izostali so predvsem ljudje z nizkimi dohodki oz. podjetja, ki sredstev ne zmorejo plačevati oz. so davčne olajšave nezanimive. Kot sem že zapisal, se s samo uveljavitvijo zakonske podlage ni zgodil premik in odziv na strani delodajalcev, temveč se je pojavila potreba ponudnikov pokojninskih načrtov, da z agresivnim nastopom spodbudijo delodajalce k razmisleku o dodatnem pokojninskem zavarovanju. Tudi sindikati se v svojem boju za pravice zaposlenih niso dovolj angažirali na področju dodatnega varčevanja za pokojnino.

Pokazal sem na pomanjkljivost zakonsko postavljenega zjamčenega donosa, ki je dejansko ovira za doseganje višjih donosov in povzroča oportunitetno izgubo. Poleg tega pa se srečujemo enostavno s premajhnim obsegom varčevanja. V tabeli 7.3 lahko vidimo, da samo uvedba varčevanja brez zjamčene donosnosti, ne rešuje problema. Kot za rešitev problema se pojavljajo različni predlogi, kot na primer, da bi se morale rešitve ukvarjati z dvema metodama – s sistemom obveznega zavarovanja in davčnih olajšav (Žnidaršič-Kranjc 2007).

Tabela 7.3 Primerjava varčevanja

	Varčevanje 20 EUR / mesečno	Varčevanje 40 EUR / mesečno
Varčevanje z zagotavljanjem donosnosti	Povprečni donos 5 % Renta 40 EUR	Povprečni donos 5 % Renta 75 EUR
Varčevanje brez zagotovljene donosnosti	Povprečni donos 10 % Renta 80 EUR	Povprečni donos 10 % Renta 140 EUR

Vir: Žnidaršič-Kranjc 2007.

Predvsem so davčne olajšave postale nezanimive zaradi spremembe dohodninske zakonodaje. Spremembe, ki so se v tem času zgodile, so predvsem drugačna obdavčitev kapitalskih dobičkov in življenjskih zavarovanj. Vezano na obdavčitev kapitalskih

dobičkov je zakon uvedel enotno davčno stopnjo 20 odstotkov, pri čemer se ta stopnja v času znižuje vsakih pet let za pet odstotkov tako, da donosi po 20 letih niso obdavčeni. Donosi iz varčevanja v okviru življenjskih zavarovanj so pod določenimi pogoji prav tako v celoti neobdavčeni: da je pogodba sklenjena vsaj za 10 let, da sta zavarovalec in upravičenec ista oseba ter da se ne naredi odkup sredstev oz. prekinitev pogodbe pred potekom desetih let. V nasprotju s tem, je donos iz dodatnih pokojninskih zavarovanj obdavčen s posameznikovo individualno dohodninsko lestvico, kar lahko pomeni tudi do 43 odstotkov. Pri individualnem varčevanju je tako odpadel edini razlog, zakaj varčevati namensko za dohodnino in ta je bil davčni. Davčna obravnava je celo ostrejša kot pri drugih oblikah varčevanja.

Pozitivni učinki pa so se že pokazali v zniževanju odhodkov pokojninskega zavoda v BDP. Iz leta 2000, ko so znašali 11,41 % BDP so bili v letu 2006 le še 10,62 %. Podobno se je, kot posledica ukrepov, znižalo razmerje med povprečno plačo in povprečno pokojnino iz 68 na 62 %. (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2006, 105).

Če na demografsko problematiko in s tem povezano pokojninsko in druge javne politike v prihodnje pogledamo globalno, pridemo do nekaterih razmislekov. Za pokojninske sisteme posameznih držav (tudi med članicami EU) je značilno, da so si med seboj zelo različni in da so močno obremenjeni s preteklostjo. Evropske države ugotavljajo, da razdrobljenost pokojninskih sistemov po državah EU postaja vse večja ovira. To se predvsem kaže v kolektivnem oziroma poklicnem delu dodatnega pokojninskega sistema. To ugotavljajo predvsem na podlagi dejstva, da sredstva, ki naj bi pripadala posamezniku v sistemu z vnaprej določenimi pravicami, niso popolnoma prenosljiva.

Ta značilnost postaja ovira enemu pomembnejših dejavnikov dinamične gospodarske rasti – mobilnosti dela. Trenutno je v okviru EU mobilnost dela prisotna le v skupini visoko izobraženih posameznikov, ne pa tudi na splošno. Pokojninski sistemi, zasnovani na principu vnaprej določenih pravic, povzročajo bistveno večji tovrstni negativni učinek kot pokojninski sistem tipa vnaprej določenih vplačil. V duhu učinkovite pravne ureditve je obstoječa ureditev dodatnega pokojninskega sistema za Slovenijo in zmanjševanju težav pri mobilnosti trga dela zelo ugodna. Negativnemu učinku se lahko v Evropi izognejo z doslednim ločevanjem računov po posameznikih in uvajanju individualnih pokojninskih računov, kar bi lahko s časom le pripeljalo do enotnega trga pokojninskega varčevanja, ki ga skuša vpeljati Direktiva 2003/41/EC. Mobilnost dela je poudarjena tudi v sklopu četrte ključne razvojne prioritete za doseganje nacionalnih ciljev Republike Slovenije v obdobju 2006–2013 (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2005, 37).

Države bodo popravljale svoje javne pokojninske sisteme, širile pokritost kolektivnih shem in dodatno davčno spodbujale individualne oblike pokojninskega

varčevanja. Obseg v posameznem segmentu pa se bo od države do države povečeval. Verjetno bo poudarek v dopolnitvah ali spremembah dodatnega pokojninskega zavarovanja. To ne bo nujno potrebno zgolj zaradi demografskih trendov, temveč tudi zaradi samih značilnosti in strukture trga dela. Še posebej, če bo ta postal bolj globalen in prilagodljiv tudi za zaposlene z nižjimi stopnjami izobrazbe. Trend je prehod na pokojninske načrte, ki vsebujejo enote premoženja investicijskih skladov, ti pa predstavljajo veliko pozitivnega (Berk in Pogačar 2007, 8-9):

- popolna prenosljivost pokojninskih pravic,
- popolnoma ločenost pokojninskih pravic posameznika od pravic drugih članov pokojninskega načrta,
- omogočanje velike raznovrstnosti naložbenih možnosti in proste možnosti izbire,
- visoka stopnja preglednosti in visoka stopnja varnosti naložb (za te oblike so se v evropskem prostoru do sedaj že uveljavili dobro poznani instituti skrbnika, ločenosti premoženja, pravičnega vrednotenja in preglednosti).

V Sloveniji so učinki delovanja v letu 2000 sprejetega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ZPIZ-1, v času privedli do različnih kritik. Te kritike so se odražale v opravljenih spremembah in dopolnitvah zakona. Poleg tega je kot rezultat dobrega in slabega nastal predlog novega zakona, ki pa bi v politično nepravem času s prevelikimi posegi preveč posegel v socialno sfero in povzročil vladajoči garnituri nemalo težav. Nekaj glavnih točk predloga novega zakona (Berk in Pogačar 2007, 10-11):

- ukinitvev zajamčene donosnosti na prostovoljni bazi. Pretirano konzervativne naložbene politike namreč niso primerne, saj članom sistema povzročajo oportunitetno izgubo,
- ločitev kolektivnih in individualnih pokojninskih načrtov, ki omogoča ločeno priznavanje davčnih olajšav za podjetja in posameznike,
- razširitev pravice do varčevanja v sistemu dodatnega pokojninskega varčevanja na samozaposlene osebe in posameznike, ki so pretežni lastniki podjetja, zavoda ali zadruga,
- opravljanje dejavnosti bi lahko izvajale zavarovalnice, banke, pokojninske družbe, družbe za upravljanje, borzno-posredniške hiše in Kapitalska družba,
- uvedba možnosti za oblikovanje prilagodljivih naložbenih politik, ki so vezane na Zakon o investicijskih skladih in družbah za upravljanje,
- dosledna uvedba instituta skrbnika,
- ločitev davčnih olajšav na davčno olajšavo, ki pripada posamezniku in davčno olajšavo, ki pripada delodajalcu (podjetju) z uvedbo premičnega okna -

možnosti, da posameznik v okviru individualnega pokojninskega varčevanja izkoristi davčno olajšavo za tekoče leto, kakor tudi za morebitno neizkoriščeno olajšavo iz preteklih dveh let in prihodnjih dveh let,

- uvedel bi se najvišji dopusten znesek za prenos sredstev od enega na drugega izvajalca pokojninskega varčevanja, in sicer v fiksni višini 15 EUR,
- liberalizacija določil glede oblik rent, - vse oblike rent, ki jih člani dodatnega pokojninskega varčevanja kupijo s privarčevanimi sredstvi pri zavarovalnicah z dovoljenjem v skladu Zakonom o zavarovalništvu, so davčno priznane,
- ukinitvev 51-odstotnega praga za vključitev delojemalcev.

Cilj in glavni namen Zakona o dodatnem pokojninskem varčevanju in zavarovanju mora biti zagotoviti varen, pregleden in učinkovit sistem dodatnega pokojninskega varčevanja in zavarovanja, ki spodbuja konkurenco na ravni ponujenih finančnih produktov in storitev, izenačuje pravila za različne izvajalce in je vezan na finančni sistem ter spodbuja odličnost upravljanja premoženja.

Poleg tega pa mora zakonodajalec upoštevati vse učinke zakona, ki segajo tako na lokalno področje, v Sloveniji, kot tudi globalno v Evropski skupnosti. Uspešnost reševanja pokojninskega vprašanja bo zelo odvisna od povezovanja z drugimi področji javnih politik ter sposobnosti zakonodajalca, da z uveljavljanjem predpisov predvidi vse oz. čim več učinkov in posledic zakona. Že učinki sprejetega zakona leta 2000 so pripeljali do velikih sprememb na finančnem področju, na področju finančnih institucij, na spremembo davčne zakonodaje, delavske zakonodaje, novih možnosti organizacije podjetij in povečevanja socialnega kapitala, v povezavi s krčenjem pravic pa tudi povečan strah pred socialnimi težavami, revščino starejše populacije kot tudi nižji standard aktivnega prebivalstva. Ob vseh interesih, ki so si največkrat nasprotujoči, pa je potrebno upoštevati tudi direktive, ki jih predpisuje Evropska skupnost, ki si je postavila mobilnost delovne sile, reševanje neugodne demografske situacije kot enega izmed ključnih ciljev.

LITERATURA

- Berk, Aleš in Peter Pogačar. 2007. *Predlog zakona o dodatnem pokojninskem varčevanju in zavarovanju*. Ljubljana: Ministrstvo za finance Republike Slovenije in Služba vlade Republike Slovenije za razvoj.
- Bešter, Helena. 2000. Usmeritve evropskih pokojninskih skladov za 21. stoletje. *Bančni vestnik* 49 (7/8): 47–51.
- Börsch-Supan, Alex in Christina Wilke. 2003. *The German public pension system: How it was, how it will be*. Ann Arbor: University of Michigan, Michigan Retirement Research Centre.
- Božovič, Maja. 1999. Pokojninska reforma v državah Evropske unije. *Evrobilten* 2 (8/9): 22–23.
- Erjavec, Mojca. 2007. *Dodatno pokojninsko zavarovanje v Sloveniji in izbranih vzhodnoevropskih državah*. Specialistično delo, Ekonomska fakulteta Ljubljana.
- Gomboc, Gregor. 2004. *Svetovna kriza pokojninskih sistemov in pokojninska reforma v Čilu*. Diplomsko delo, Ekonomska-poslovna fakulteta Maribor.
- Kleindienst, Robert. 2001. *Varčevanje v domačih in tujih delnicah: najboljša pot za doseganje dolgoročnih finančnih ciljev*. Ljubljana: GV založba.
- Komel, Zdenka. 2003. *Splošni pogoji prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja*. Interno gradivo, Generali zavarovalnica.
- MDDSZ. 1997. *Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
- MDDSZ. 2004. *Informacija o razvoju dodatnega pokojninskega zavarovanja v letu 2003*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
- MDDSZ. 2005. *Nacionalno strateško poročilo o primernih in vzdržnih pokojninah Republike Slovenije 2005*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
- MDDSZ. 2006. *Strategija varstva starejših do leta 2010. Solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
- Novak, Aleš. 1998. Pokojninska ureditev v Veliki Britaniji s poudarkom na pokojninskih načrtih delodajalcev. *Naše gospodarstvo* 44 (5/6): 774–790.
- Peuple, Nigel. 2004. *European pension reform and private pensions: An analysis of the EU's six largest countries*. London: Association of British Insurers.
- Rakar, Brigita. 2004. *Primerjalna analiza obdavčevanja pokojnin*. Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta Ljubljana.
- Smrkolj, Grega. 2006. *Pravni sistem kot faktor gospodarske uspešnosti: analiza na primeru tranzicijskih držav*. Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta Ljubljana.
- Šumah, Mateja. 2006. *Pokojninski sistem v Sloveniji in v Nemčiji*. Diplomsko delo, Ekonomska-poslovna fakulteta Maribor.
- Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. 2005. *Strategija razvoja Slovenije*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije.
- Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. 2006. *Socialni razgledi*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije.

- Vodovnik, Zvone. 2001. *Poglavja iz delovnega in socialnega prava*. Visoka šola za management v Kopru. Koper.
- Zajc, Katarina. 2002. Ekonomska analiza prava (opis, zgodovina, aplikacije). *Podjetje in delo* 23 (6/7): 1687–1699.
- ZPIZ. 2004. *Mesečni statistični pregled 2003*. Ljubljana: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.
- ZPIZ. 2008. *Letno poročilo 2007*. Ljubljana: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.
- Zupančič, Magda. 2007. *Strategija aktivnega staranja*. [Http://www.ds-rs.si/kb/posveti/?EntryID=80&View=entry](http://www.ds-rs.si/kb/posveti/?EntryID=80&View=entry) (16. 9. 2008).
- Žnidaršič-Kranjc, Alenka. 2007. Kako nas farbajo. *Finance*, 17. maj, 16.

VIRI

- Banka Slovenije. 2008. *Poročilo o finančni stabilnosti 2007*. Ljubljana: Banka Slovenije.
- Deutsche Rentenversicherung. 2008. *Wir sicheren Generationen*. [Http://www.deutsche-rentenversicherung.de/nn_79080/SharedDocs/de/Inhalt/02__Rente/00__rente__mit__67/Januar__07__regelaltersrente.html](http://www.deutsche-rentenversicherung.de/nn_79080/SharedDocs/de/Inhalt/02__Rente/00__rente__mit__67/Januar__07__regelaltersrente.html) (18. 10. 2008).
- Državni portal Republike Slovenije. 2008. *E-uprava*. [Http://e-uprava.gov.si/ispo/povprecneplace/prikaz.ispo](http://e-uprava.gov.si/ispo/povprecneplace/prikaz.ispo) (17. 9. 2008).
- Državni zbor RS. 1998. *Predlog zakona o invalidskem in pokojninskem zavarovanju*. Prva obravnava. Državni zbor Republike Slovenije.
- Generali zavarovalnica. 2008. *Pokojninsko zavarovanje*. Interno gradivo. Generali zavarovalnica.
- Giannakouris, Konstantinos. 2008. Population and social conditions. Ageing characterises the demographic perspectives of the European societies. *Eurostat statistics in fokus*, 72: 5–10.
- Grošelj, Samo. 2007. *Zaposlene osebe po velikosti bruto plače, Slovenija 2006*. [Http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=802](http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=802) (11. 10. 2008).
- Kapitalska družba. 2008. *O kapitalski družbi*. [Http://www.kapitalska-druzba.si/o_kapitalski_druzbi](http://www.kapitalska-druzba.si/o_kapitalski_druzbi) (17. 9. 2008).
- Komisija Evropskih skupnosti. 2005. *Zelena knjiga »Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami«*. [Http://miha.ef.uni-lj.si/_dokumenti3plus2/190022/Tema_1_Odziv_na_demografske_spremembe_Zelena_knjiga_2006.pdf](http://miha.ef.uni-lj.si/_dokumenti3plus2/190022/Tema_1_Odziv_na_demografske_spremembe_Zelena_knjiga_2006.pdf) (16. 9. 2008).
- Kump, Nataša in Tine Stanovnik. 2006. Vpliv pokojninske reforme na socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji. *IB revija* 40 (3): 4–17.
- MDDSZ. 2009. *Število vključenih v prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, december 2008*. [Http://www.mddsz.gov.si/si/statistika/dodatno_pokojninsko_zavarovanje/](http://www.mddsz.gov.si/si/statistika/dodatno_pokojninsko_zavarovanje/) (12. 2. 2009).
- MDDSZ. *Seznam izvajalcev dodatnega pokojninskega zavarovanja*. [Http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/delovna_razmerja_in_pravice_iz_dela/pokojninsko_in_invalidsko_zavarovanje/dodatno_pokojninsko_zavarovanje/izvaj](http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/delovna_razmerja_in_pravice_iz_dela/pokojninsko_in_invalidsko_zavarovanje/dodatno_pokojninsko_zavarovanje/izvaj)

- alci_dodatnega_pokojninskega_zavarovanja/seznam_izvajalcev_dodatnega_pokojninskega_zavarovanja/#sklad (12. 2. 2009).
- Svetin, Irena. 2008. *Aktivno prebivalstvo (po anketi o delovni sili), Slovenija, 2008*. [Http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=2652](http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=2652) (12. 2. 2009).
- Zakon o davku od dohodkov pravnih oseb (ZDDPO-2). *Uradni list RS*, št. 117/2006, 90/2007, 56/2008, 76/2008, 92/2008, 5/2009.
- Zakon o investicijskih skladih in družbah za upravljanje (ZISDU-1). *Uradni list RS*, št. 110/2002, 73/2003 Skl.US: U-I-127/03-7, 32/2004, 42/2004, 26/2005-UPB1, 68/2005 Odl.US: U-I-127/03-44, 92/2007 (109/2007 popr.), 65/2008.
- Zakon o kolektivnem dodatnem pokojninskem zavarovanju za javne uslužbence (ZKDPZJU). *Uradni list RS*, št. 126/2003.
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ). *Uradni list RS*, št. 12/1992, 56/1992, 43/1993, 67/1993, 5/1994, 67/1994, 7/1996, 54/1998, 98/1999.
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1). *Uradni list RS*, št. 106/1999 Ur.l. RS, št. 72/2000, 81/2000, 124/2000, 109/2001, 83/2002, 108/2002, 110/2002, 112/2002 Skl. US: U-I-307/98-38, 26/2003-UPB1, 40/2003, 63/2003, 63/2003, 133/2003, 135/2003, 2/2004, 10/2004, 20/2004, 54/2004, 56/2004, 62/2004, 63/2004, 63/2004, 136/2004, 68/2005, 72/2005, 104/2005, 69/2006, 109/2006, 112/2006, 114/2006, 91/2007, 10/2008.
- Zakon o zavarovalništvu (ZZavar). *Uradni list RS*, št. 64/1994, 35/1995, 13/2000, 91/2000.